III. Pilkapynai
Barrow cemeteries

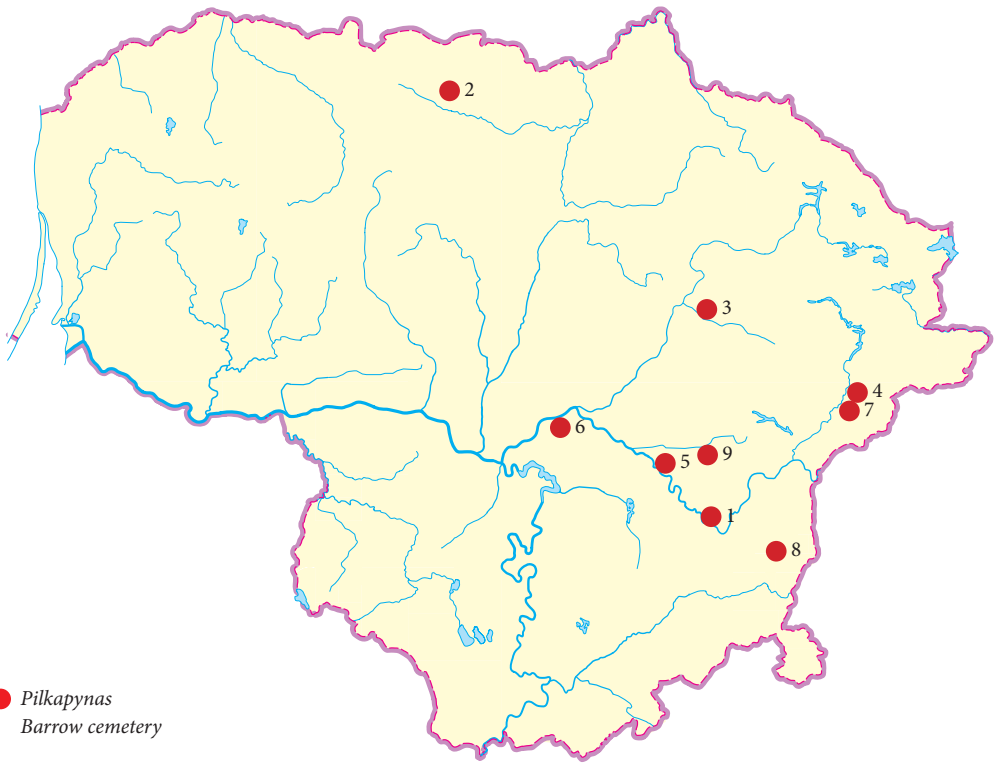

Pilkapynas
Barrow cemetery

1 – Gudeliai
2 – Jakiškiai (žr. II)
3 – Kurklių Šilas
4 – Paduobė
5 – Semeniškės (žr. II)
6 – Skaruliai
7 – Sudota (žr. I)
8 – Svironys
9 – Turlojiškės

Eugenijus Butėnas

Kurklių Šilo pilkapynas

2008 m. KPD užsakymu buvo tęsiami Kurklių Šilo pilkapyno (Anykščių r.) (A1413) tyrinėjimai (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 164–166; *ATL 2000 metais*, V., 2001, p. 60–63; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 86–87; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 57–59; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 83–84; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 70–71; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 85–86; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 113–114, *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 153–154). 2008 m. tyrinėjimai vykdyti pilkapyno R dalyje, tarp pilkapių. Ištirtos 5 perkasos (10–14), kurių bendras plotas – 54 m².

Perkasoje 10 10–17 cm gylyje aptikta smulkių degintinių kauliukų ir smulkių degėsių. 19–20 cm gylyje aptiktas geležinis lazdelinis smeigtukas, o 25 cm gylyje – geležinis įtveriamasis peilis. Abu dirbiniai – apdegę ir gerai išlikę. Šiuos radinius degintiniu kapu (bent jau įprasta jo forma) laikyti vargu ar galima, nes išskirti kapo duobės ar užfiksuoti jos kontūrų nepavyko, o degintinių kauliukų prie pačių įkapių nerasta.

Perkasose 11 ir 12 aptikta pavienių radinių: akmeninis ritinio formos verpstukas, neaiškios paskirties geležinis dirbinys (3 kamanų dalys?), žalvarinė keturkampė sagtis, geležinis įtveriamasis peilis, geležinė grandis su dvigubu skersiniu ir 3 susilydę žalvario gabaliukai, kurių bendras svoris – 15 g. Perkasų centrinėje dalyje 10–14 cm gylyje išsiskyrė 2x2,18 m dydžio gelsvai pilko smėlio dėmė, o joje aptikta žymesnė degintinių kaulų koncentracija bei dvi įkapės: geležinė keturkampė sagtis ir geležinis įtveriamas peilis. Tai *degintinis kapas 3*. Kapo duobė buvo 20–25 cm gylio (nuo dabartinio žemės paviršiaus), plokščiu dugnu.

Perkasose 13 ir 14 taip pat aptikta pavienių radinių: du geležiniai įtveriamieji peiliai, 10 susilydžiusių žalvario gabaliukų, kurių bendras svoris – 30 g. Perkasoje 13 rastas *degintinis kapas 4*. Kape aptikta daug degintinių kaulų, tarp jų – žalvarinė pasaginė segė daugiakampiais galais ir apdegusios žalvarinės antkaklės fragmentų. Kapo duobė buvo 30 cm gylio (nuo dabartinio žemės paviršiaus), užapvalintu dugnu.

Tiek pavieniai radiniai, tiek degintiniai kapai rasti labai negiliai, iškart po samanomis ir miškožemiu, o iš dalies ir jame. 40–50 cm gylyje visur pasiektas įžemis.

Aptikti kapai (pagal įrengimo būdą) ir pavienės įkapės datuotini XII–XIII a. ir skirtini gyventojams, palikusiems Rytų Lietuvos pilkapius.

Kurklių Šilas barrow cemetery

In 2008, the investigation of the Kurklių Šilas barrow cemetery (Anykščiai District) continued. The E part of the cemetery was excavated between the barrows. Five trenches (10–14) (a total area of 54 m²) were excavated.

Small cremated bones, charred wood particles, a crook-shaped iron pin, and a tanged iron knife were discovered in trench 10. It was impossible to distinguish the grave pit or to establish its contours and the cremated bones were not found near the grave goods.

Several isolated finds were discovered in trenches 11 and 12: a spool-shaped stone spindle whorl, several unidentified iron artefacts (three bridle parts?), a square bronze buckle, a tanged iron knife, an iron loop, and three pieces of melted bronze. The pit of cremation 3, which was 2 x 2.18 m in size and 20–25 cm

deep (from the present ground surface), was recorded at a depth of 10–14 cm. Cremated bones and two grave goods: a square iron buckle and a tanged iron knife were discovered in it.

Isolated finds: two tanged iron knives and ten melted pieces of bronze were also found in trenches 13 and 14. Cremation 4 was discovered in trench 13. The grave pit, which was 30 cm deep (from the present ground surface), contained many cremated bones, and among them were a bronze penannular brooch with faceted terminals and fragments of a charred bronze neck-ring.

The discovered burials (on the basis of the manner of construction) and the isolated grave goods should be dated to the 12th–13th centuries and should be attributed to the inhabitants who left the East Lithuanian barrows.

Laurynas Kurila

Gudelių (Lenkiškių) pilkapynas

2002 m. atnaujinti Gudelių (Lenkiškių) pilkapyno (Vilniaus r.) (A1237P) tyrinėjimai (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 69–72; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 91–93; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 80–83; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 92–96; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 121–124; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 160–163) buvo tęsiami 2008 m. Pilkapyno teritoriją kertančioje aukštos įtampos elektros linijos proskynoje po 1987–1989 bei 2002–2007 m. vykdytų tyrinėjimų liko dviejų spėjamų suplokštėjusių pilkapių vietos. Šie sampilai yra pažymėti 1988 m.(t. y. prieš paminklo suardymą) sudarytame pilkapyno situaciniame plane (autorius Tadas Šidiškis). Tačiau šiuo metu praktiškai nematyti jokių jų žymių. Spėjama, kad sampilai taip pat yra suardyti stumdant proskynos teritoriją buldozeriu.

2008 m. tyrinėta spėjamose elektros linijos proskynoje buvusių pilkapių 72 ir 73 liekanų vietose. Ištirti 2 plotai – iš viso 202 m². Vietos tyrinėjimams pasirinktos pagal situaciniame plane pažymėtus orientyrus ir nežymius reljefo nelygumus – spėjamas pilkapių liekanas. Tyrinėjimai vykdyti pagal KPD finansuojamą ardomų archeologijos vertybių tyrimų programą.

Plotas 5 (130 m²) kastas spėjamo pilkapio 72 vietoje. Tačiau jame sampilo liekanų nerasta, fiksuoti tik iki pat įžemio permaišyti sluoksniai. Maišytoje žemėje atsitiktinai rasta tik geležinė keturkampė diržo sagtis (1 pav.). Ji gali būti iš visiškai suardyto kapo (galbūt iš to paties kapo buvo išstumdytas ir 2007 m. plote 1 atsitiktinai rastas peilis?). Suardytuose sluoksniuose taip pat rastas vienas degintinis kauliukas, keturios naujiesiems laikams būdingos kilpvinės, lipdytos keramikos grublėtu paviršiumi šukė, kelios titnago nuoskalos.

Plotas 6 (72 m²) kastas spėjamo pilkapio 73 vietoje. Jame sampilo liekanų irgi nerasta. Visi sluoksniai iki pat įžemio buvo permaišyti. Galbūt pilkapio akmenų vainiko fragmentu

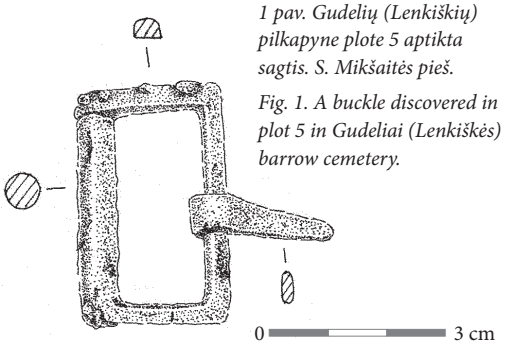

1 pav. Gudelių (Lenkiškių) pilkapyne plote 5 aptikta sagtis. S. Mikšaitės pieš.

Fig. 1. A buckle discovered in plot 5 in Gudeliai (Lenkiškės) barrow cemetery.

galima laikyti kelis ploto PV kampe kompaktiškai gulėjusius stambius akmenis. Tačiau jie gulėjo įžemio smėlyje, todėl labiau tikėtina, kad buvo natūralioje padėtyje. Maišytoje žemėje atsitiktinai rastos tik dvi kilpvinės, lipdytos keramikos nežymiai brūkšniuotu paviršiumi šukė, keli titnaginiai dirbiniai (peiliukas, rėžtukas?) bei nuoskalos.

Gudelių (Lenkiškių) pilkapių apsaugos tyrinėjimai, vykdyti 2002–2008 m., yra baigti. Per 7 tyrinėjimų sezonus ištirti 8 pilkapiai ar jų liekanos. Taip pat tyrinėta pilkapyno aplinkoje. Iš viso ištirtas 1210 m² plotas. Pilkapiuose aptikti 7 degintiniai kapai ir vienas simbolinis kapas, pagal įkapes datuojami I tūkst. viduriu ar trečiuoju ketvirčiu. Visi ištirti pilkapiai skiriami Rytų Lietuvos pilkapių kultūrinei grupei.

Tyrinėjimų metu iš viso aptikta apie 1800 radinių: kirvis (1), ietigalio dalis (1), peilių (3), ylų (2), verpstukų (7), antsmilkinis (1), antkaklių ar jų dalių (2), žiedų (6), sagčių (4), apkalas (1), žalvarinių papuošalų fragmentų (15), moneta (1), keramikos šukių (apie 1500), koklio fragmentas (1), stiklinių indų ir langų stiklo šukių (31), smulkių geležinių dirbinių (vinių, kilpvinių, kabliukas) (10), neaiškių geležinių dirbinių (2), gargažių ar šlako gabaliukų (37), neaiškus kaulinis dirbinys (1), titnaginių dirbinių ar jų fragmentų (strėlės antgalis, gremžtukų, rėžtukų, peiliukų, skaldytinių fragmentų, skelčių) (35), titnago nuoskalų (132).

Pilkapyne ir jo aplinkoje rasti dirbiniai datuojami mažiausiai 4 skirtingais laikotarpiais. Titnaginiai dirbiniai būdingi mezolitui. Šio laikotarpio nesuardytų sluoksnių nedideli fragmentai aptikti tik tyrinėtos teritorijos P dalyje, Neries dešiniajame krante. Dauguma radinių buvo permaišytuose sluoksniuose. Lipdytos keramikos šukės, geležies gargažės bei galbūt kai kurie kiti dirbiniai greičiausiai yra iki pilkapių supylimo šioje vietoje buvusios geležies amžiaus (I tūkst. pirmosios pusės) gyvenvietės pėdsakai. Atrodo, kad didžioji dalis šio laikotarpio kultūrinių sluoksnių taip pat yra suardyti. Ateityje nesuardytų akmens ir geležies amžiaus kultūrinių sluoksnių galima tikėtis aptikti tyrinėjant tarp pilkapių (ankstesnių gyvenviečių liekanos neabejotinai buvo ardomos ir pilant sampilus). Trečiasis žmogaus veiklos teritorijoje etapas (bent nuo V a.) yra laidojimas pilkapiuose. Teritorija vėl buvo apgyvendinta naujaisiais laikais. Šio laikotarpio kultūrinių sluoksnių (XVIII–XIX a. sodybvietės ar dvarvietės) ar jų liekanų esama daugiausia pilkapyno teritorijos Š dalyje ar už jos, Sudervės kairiajame krante.

Nors elektros linijos proskynoje, sprendžiant pagal pilkapyno situacinį planą, neištirtų pilkapių liekanų nebėra, jos teritorijoje galima tikėtis rasti nesuardytų akmens amžiaus, geležies amžiaus ir naujųjų laikų kultūrinių sluoksnių ir pavienių įvairių laikotarpių dirbinių. Ateityje tikslinga koreguoti (plėsti) saugomą paminklo teritoriją.

Gudeliai (Lenkiškės) barrow cemetery

In 2008, two plots (5 and 6) (a total area of 202 m²) were excavated in Gudeliai (Lenkiškės) cemetery (Vilnius District). The remains of no barrows were found, only one small cremated bone and an iron buckle in plot 5 (Fig. 1). A few Stone Age, Iron Age, and Modern Age artefacts were also found.

The excavation of the protected barrow zone, which was conducted during 2002–2008, has now been completed. Eight barrows or the remains of them were excavated over seven seasons. The area in the vicinity of the barrow cemetery was also investigated. A total area of 1210 m² was excavated. Cremations

and one symbolic burial dating to the middle or third quarter of the 1st millennium were discovered in the barrows. The remains of Mesolithic, Iron Age, and Modern Age cultural layers and isolated artefacts were found in the investigated areas. A total of around 1800 artefacts were found during the excavations: an axe, part of a spearhead, knives, awls, spindle whorls, a temple ornament, neck-rings and neck-ring parts, rings, buckles, a fitting, fragments of bronze ornaments, a coin, pottery sherds, a stove tile fragment, glass vessel shards, window glass shards, small iron artefacts, pieces of iron dross or slag, an unidentified bone artefact, flint artefacts or fragments of them (an arrowhead, scrapers, burins, small knives, core fragments, and blades), and flint flakes.

Although no remains of unexcavated barrows exist in the cleared electric line route, it is possible to expect to find undisturbed cultural layers and isolated artefacts from other periods in its territory. It would be expedient to revise the site's protected territory in the future.

Valdas Steponaitis

Paduobės (Šaltaliūnės) III grupės pilkapynas

2008 m. pratęsti Paduobės (Šaltaliūnės) III grupės pilkapyno (Švenčionių r.) (A1096P) tyrinėjimai, LNM pradėti 1987 m.(žr. *ATL 1986 ir 1987 metais*, V., 1988, p. 61–63; *ATL 1988 ir 1989 metais*, V., 1990, p. 61–62; *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. 1, p. 124–127; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 112–113; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 83–84; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 205–206; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 76; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 96–97; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 77–78; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 98–100; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 87–91; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 98–101; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 132–134; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 168–170).

2004 m. pilkapyno Š dalyje žvalgant keliuką, vedantį per pilkapyną, žemės paviršiuje buvo rasta degintų kauliukų ir žalvarinės pasaginės segės lankelio dalis. Suardyto pilkapio pėdsakų šioje vietoje nesimatė. 2005 m. šioje vietoje ištirtas plotas 2 (19 m^2), rasti du degintiniai kapai, kuriuose anatomiškai identifikuojamų žmogaus kaulų fragmentų nebuvo. Degintiniai kauliukai, smulkūs žalvariniai radiniai ir keramika buvo randami visame plote, todėl tikėtina, kad degintinių kapų ir radinių yra po keliuku aplink visą ištirtą plotą 2.

2008 m. keliuko ardomoje pilkapyno dalyje ištirtas ***plotas 3*** (101 m^2). Archeologinių tyrinėjimų metu ištirtas degintinis kapas 3, aptikta daug apdegusių ir susilydžiusių radinių bei degintinių kauliukų iš suardytų degintinių kapų, lokalizuota jų paplitimo teritorija.

Degintinis kapas 3 buvo įrengtas negilioje puslankio formos duobutėje, 10–14 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, todėl jo viršutinė dalis buvo apardyta – rudame miškožemio sluoksnyje rasta keliolika degintinių kauliukų ir susilydžiusių dirbinių fragmentų. Kiek giliau išryškėjo tamsesnis 40x52 cm dydžio degintinio kapo 3 kontūras. Į kapo duobutę buvo supilti iš laužavietės surinkti degintiniai kauliukai, susilydžiusių dirbinių fragmentai ir palyginti daug angliukų. Radiniai ir degintiniai kauliukai koncentravosi 6–8 cm storio sluoksneliu. Dauguma kape rastų radinių – tai smulkūs sudegusių papuošalų fragmentai: žalvarinių apyrankių ir antkaklės (?) dalys, stiklo ar emalio karoliai. Dalis rastų dirbinių yra susilydę į beformius žalvario lydinius. Pagal kape surink-

tus smulkius apsilydžiusius žalvarinių daiktų fragmentus galima spręsti, kad tai – bent trijų atskirų dirbinių fragmentai. Daugiausia rastų fragmentų galima identifikuoti kaip sudegusios apyrankės išgaubtu trikampio skerspjūvio lankeliu, kurios galai puošti trim grioveliais, o lankelis – iš įkartuotų linijų sudarytais rombais ir akutėmis jų susijungimo vietose, liekanas. Rastas vienas apsilydęs apie 11,5x3 mm skersmens plokščio trikampio skerspjūvio apyrankės lankelio fragmentas bei 6 mm skersmens antkaklės ar apyrankės apskrito skerspjūvio lankelio fragmentas. Surinkta per 20 apsilydžiusių apie 4–6 mm skersmens emalio karolių. Keli jų yra geltonos spalvos. Be to, kape surinkta keliasdešimt labai smulkių apie 0,5 mm storio geležinių plokštelių (tokia ištisinė plokštelė susidaro dirbinio paviršiuje, o vėliau kartais nutrupa nuo geležinių dirbinių, pabuvojusių ugnyje). Remiantis osteologinės analizės duomenimis (tyrė VU MF prof. dr. R. Jankauskas), šiame kape buvo palaidotas per 40 metų amžiaus asmuo.

Aplink šį kapą, pilkšvame povelėniniame sluoksnyje taip pat rasta smulkių sudegusių kauliukų, žalvarinių dirbinių ir emalio karolių fragmentų, du smulkūs dvigubo nupjauto kūgio formos verpstuko fragmentai ir vienas nežymiai aptrupėjęs dvigubo nupjauto kūgio formos verpstukas. Šie radiniai koncentravosi 5–6 m² plote. Panašūs radiniai šio kapo artimiausioje aplinkoje buvo rasti ir 2005 m. tyrinėjimų metu. Galima manyti, kad visi šie radiniai yra susiję su degintiniu kapu 3 ir laidojimo apeigomis. Rastos ir kelios lipdytos keramikos lygiu paviršiumi šukės.

Tyrinėtoje vietoje maždaug 20 m² plote taip pat rasta degintinių kauliukų bei perdegusios keramikos šukių. Jos tokios pačios kaip ir rastosios 2005 m. ištirtame apardytame degintiniame kape 1 bei jo aplinkoje. Jas visas galima priskirti tam pačiam indui, kuriuo buvo pridengtas kapas 1. Peržiūrėjus šioje ploto dalyje surastus degintinius kauliukus, nustatyta, kad dalis jų negali būti identifikuojami kaip žmogaus kaulai, tarp jų rastas vienas lokio (?) pirštakaulis (nagas). Matyt, tai plačiau pasklidę apardyto degintinio kapo 1 kauliukai ir keramikos liekanos. Šiame kape rasti kaulai savo struktūra būdingesni stambiam gyvūnui.

Surinkti atsitiktiniai radiniai ir kapo inventorius radinius leidžia datuoti vėlesniu laikotarpiu, nei ištirti šio pilkapyno pilkapiai – VIII–X a. Matyt, šioje pilkapyno vietoje buvo laidojama kiek vėlesniu laikotarpiu, nei laidota jau ištirtuose pilkapiuose.

Radiniai saugomi LNM. Osteologinė medžiaga perduota VU MF.

Paduobė (Šaltaliūnė) group III barrow cemetery

In 2008, area 3 (101 m²) was excavated in a part of Paduobė (Šaltaliūnė) group III barrow cemetery (Švenčionys District) to be destroyed by a small road. Human cremation 3 was excavated. The majority of the grave goods found in the burial were small fragments of burnt ornaments: parts of bronze bracelets and a neck-ring (?) as well as fragments of glass or enamel beads. Some of the finds have fused into formless bronze masses. Over ten charred and melted finds as well as several small cremated bones were discovered in the vicinity of the burial.

Small cremated bones and burnt pottery sherds were also found in an excavated area of approximately 20 m². The pottery sherds are the same as those found in disturbed cremation 1 and its vicinity, which were investigated in 2005. After examining the cremated bones

found in this part of the area, it was determined that some of them are not human, one bear (?) phalanx (claw) being found among them. Obviously the bones and pottery sherds from disturbed cremation 1 were scattered over a wider area. The bones found in this burial are, by their structure, more characteristic of a large animal.

The chance finds that have been collected and the burial assemblages allow the burials or the associated funeral rites to be dated to a later period than the excavated barrows in this cemetery, i.e. to the 8th–10th century. Obviously burials were made in this part of the barrow cemetery somewhat later than those made in the already excavated barrows.

Olegas Ševeliovas

Svironių pilkapynas

2008 m. TIM vykdė Svironių pilkapyno (Vilniaus r.) (A1296) archeologinius tyrinėjimus. Ištirtas vienas ardomas pilkapis.

Svironių pilkapyną, dar vadinamą Prancūzų kapais, 1976 m. rado Adolfas Navarackas. Pilkapynas yra 1,6 km į P nuo Vilniaus–Minsko ir Vilniaus–Medininkų kelių kryžkelės, 400 m į ŠV nuo Vilniaus–Medininkų kelio sankryžos su keliu į Žemaitėlius ir 200 m į V nuo Vilniaus–Medininkų kelio, užtvenktos Svyruonėlės (Solomenkos) upės dešiniajame krante, miške. 300 m į Š yra Akmenės pilkapynas, 1,35 km į ŠV – Mūrininkų piliakalnis. 1980 m. MMT žvalgomosios ekspedicijos metu pilkapyne suskaičiuota apie 60 pilkapių, nutolusių vienas nuo kito nuo 8 iki 15 m. Sampilai yra 6–10 m skersmens ir 0,2–0,6 m aukščio. Kai kuriuose iš jų yra iškasta duobių. Į PR nuo pilkapyno, smėlėtame lauke yra 100x50 m dydžio tamsios žemės sklypas. Spėjama, kad čia yra sunaikintų pilkapių su degintiniais kapais liekanos. Dabar pilkapyno teritorija yra pavirtusi poilsiautojų zona, joje yra daug ke-

1 pav. Svironių pilkapis 1 tyrinėjimų metu iš ŠV pusės. O. Ševeliovo nuotr.

Fig. 1. Svironys barrow 1 during the excavation as viewed from the NW.

2 pav. Svironių pilkapio 1 radiniai: 1 – apkalas, 2 – žiedelio (?) fragmentas, 3 – verpstuko fragmentas, 4–6 – keramikos šukės, 7 – geležies šlakas. O. Ševeliovo nuotr.

Fig. 2. Finds from Svironys barrow 1: 1 – a fitting, 2 – a fragment of a small ring (?), 3 – a fragment of a spindle whorl, 4–6 – pottery sherds, 7 – iron slag.

liukų, laužaviečių, šiukšlių. Anksčiau archeologiniai tyrinėjimai pilkapyno teritorijoje nebuvo atliekami.

Pilkapio 1 sampilas buvo labai suplokštėjęs, apie 0,25 m aukščio. Matoma jo dalis buvo apie 5,5 m skersmens. Griovių aplink pilkapį nesimatė. Tyrinėjimų metu iškasta 7x7 m dydžio perkasa, kurios bendras plotas kartu su išpjovomis buvo 63 m² (1 pav.). Nukasus velėną, atidengtas pilkos žemės sluoksnis, kurio storis centrinėje pilkapio dalyje buvo 60 cm, arčiau pakraščių – 10 cm. Sampilo žemėse aptikta keramikos grublėtu, lygiu ir brūkšniuotu paviršiumi šukių (71 vienetas), geležies šlako (69 vienetai, 6,13 kg). Sampilo pakraščiuose buvo akmenų vainikas, krautas iš stambių ir vidutinio dydžio akmenų (50x40, 45x30 cm ir panašaus skersmens). Jis buvo geriau išlikęs tik pilkapio P dalyje. Po sampilu atidengtas plonas (3–5 cm storio) pirminio žemės paviršiaus sluoksnis su smulkiais degėsiais. Giliau fiksuotas įžemis – gelsvas smėlis.

Prie pilkapio centro atidengta akmenų konstrukcija ir šviesesnis *kapo* kontūras. Akmenys sudarė tarsi puslankį, išlenktą į Š pusę. Kapas buvo įkastas į įžemį. Duobė buvo

ištęsto ovalo formos, 3,5x1,5 m dydžio. Sprendžiant pagal duobės dydį, kapas turėjo būti griautinis. Centrinėje kapo dalyje buvo sukrauta kelių aukštų akmenų (26x21, 20x17, 15x14 cm ir panašaus skersmens) konstrukcija. Duobės užpilde rasta smulkių keramikos šukių ir geležies šlako fragmentų, pusė molinio verpstuko ir 3 labai smulkūs degintiniai kauliukai. Prie įkapių priskiriami 2 daiktai – geležinio apkalo fragmentas ir vario lydinio žiedelio (?) fragmentas (2 pav.). Griaučių duobėje nerasta.

Perkasos pakraščiuose atidengtas 0,9–1,2 m pločio ir 10–20 cm gylio pilkapio griovys. Jame buvo smulkių akmenų. Kadangi dalis griovio nepateko į perkasos ribas, buvo kasamos išpjovos (bendro 14 m² ploto). P pusėje griovyje buvo 70 cm pločio tarpas. Pilkapio vidinėje dalyje po pirminio paviršiaus sluoksniu fiksuotos dvi 67x65 ir 98x88 cm dydžio beveik taisyklingo apskritimo ir netaisyklingo apskritimo formos duobės. Duobių gylis buvo 20 ir 30 cm, užpildas – pilkos žemės sluoksnis. Vienoje jų aptiktas smukus degintinio kaulo fragmentas. Radinių duobėse neaptikta.

Kadangi sampilo žemėse buvo nemažai keramikos šukių ir geležies šlako, spėta, kad pilkapis galėjo būti supiltas ankstesnės gyvenvietės teritorijoje. Tačiau už pilkapio griovio gyvenvietės pėdsakų neaptikta.

Pagal konstrukciją ir radinius pilkapį galima datuoti viduriniuoju geležies amžiumi.

Svironys barrow cemetery

In 2008, TIM conducted an excavation in Svironys barrow cemetery (Vilnius District). Barrow 1 (63 m²) was excavated (Fig. 1). Its mound was very flattened and about 0.25 m in height. The visible part was about 5.5 m in diameter. The barrow was surrounded by a kerb and a ditch with one small gap. A 3.5 x 1.5 m grave pit with stone constructions was recorded near the barrow's centre. It is conjectured that this was the primary burial. But it contained no skeleton. Three small cremated bones, half a clay spindle whorl (Fig. 2:3), a fragment of an iron fitting (Fig. 2:1), and a fragment of a copper alloy ring (?) (Fig. 2:2) were discovered in the grave pit. A considerable number of pottery sherds with rough, smooth, and brushed surfaces (Fig. 2:4–6) as well as iron slag (Fig. 2:7) were found in both the grave pit and the barrow mound. The barrow can be dated to the Middle Iron Age on the basis of the construction and the finds.

Vykintas Vaitkevičius

Turlojiškių pilkapynas

2008 m. buvo tęsiami 2004 m. pradėti Gudulinės šventvietės, vadinamos Kukaveičiu (Širvintų r., Jauniūnų sen.), aplinkos žvalgymai (žr. *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 305–307; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 488–489).

Žvalgant Turlojiškėse nutiesto kelio link Musės sankasą (195 m ilgio, veda iš žvyrkelio į Plikiškes, atsišakojančio iš plento Vilnius–Širvintos) archeologiškai vertingų radinių nerasta. Tačiau šios išvykos metu pastebėta, jog Turlojiškių pilkapyno teritorijoje esančio magistralinio dujotiekio ruožo paviršius yra nustumdytas. Visame plote buvo daug tarybinio laikotarpio šiukšlių, o dujotiekio ruožo PV pakraštyje, ten, kur jis ribojasi su pušynu, pastebėta degintinių kaulų. Paaiškėjo, jog buldozerio peilis nubraukė paviršines žemes nuo kapo, iš dalies kliudydamas viršutinę jo dalį (1 pav.), o 2–3 cm gylyje tarp degintinių kaulų

nepaliestos gulėjo metalinės įkapės. Rugpjūčio 7–8 d. šioje vietoje atlikti gelbėjamojo pobūdžio tyrinėjimai. Radiniai perduoti į LNM.

Pilkapis 5 (tai tęstinė 2005 m. pradėtų tyrinėti Turlojiškių pilkapių numeracija, žr. *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 84; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 134–137). Tyrinėjimų vietoje, lygiagrečiai su dujotiekio ruožu ir pušyno riba, atidengtas 1x3 m dydžio plotas, orientuotas ŠV–PR kryptimi. Jis iš dalies apėmė juosvos žemės su smulkiais degėsiais juostą (ji tamsesnė ir intensyvesnė PR pusėje), kuri netaisyklingu puslankiu iš R pusės juosė visą į tiriamą plotą patekusį degintinį kapą, tačiau su jo kontūru nesusiliejo. Minėtą degėsių ruožą nuo degintinio kapo ribos skyrė 9–11 cm pločio švaraus įžemio smėlio tarpas. Susidarė įspūdis, jog degėsių ruožą, kuris pjūvyje tebuvo vos kelių centimetrų storio ir nežymiai storėjo R kryptimi, reikia sieti su pilkapio pagrindo sluoksniu.

Degintinio kapo kontūras, kurį žymėjo kaulų paplitimas, buvo 1,25 m ilgio (pailgas ŠV–PR (310–130°)), 15 cm pločio ŠV gale, 38 cm pločio viduryje, 20 cm pločio PR gale. Vidurinėje kapo dalyje, tarp degintinių kaulų 13 cm atstumu viena nuo kitos gulėjo dvi tos pačios lankinės segės trikampe kojele dalys: korpusas ir išlaužta užsegimo adata su įvija (2 pav.). Geležinė yla, įtvara nukreipta į R, buvo prisiglaudusi prie segės užsegimo įvijos, nežymiai po ja. Ties segės korpusu, iš dalies virš jo (3 pav.) matėsi gerai išlikusios organinės medžiagos (tekstilės – vilnonio raištelio?) liekanos. Organikos žymės buvo ryškios ir ties segės užsegimo adata. 14 cm į ŠV nuo segės korpuso galo rasta tą pačią segę laužant ištrūkusi korpuso kilpelė, kuri laikė užsegimo įvijos strypelį. 10 cm į PR nuo ylos smaigalio rasta geležinė į 3 dalis sutrūkusi adata (matuojant

1 pav. Suardytas Turlojiškių pilkapio 5 R pakraštys prieš pradedant tyrinėjimus. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 1. The destroyed E edge of Turlojiškės barrow 5 prior to the onset of the excavation.

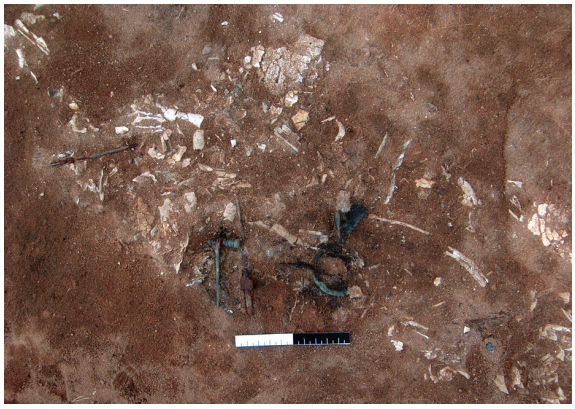

2 pav. Pilkapio 5 degintinio kapo bendras vaizdas. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 2. General view of the cremation from barrow 5.

iki gražiai išlikusios ąselės, kuri buvo nukreipta į V). Atkreipia dėmesį faktas, jog vidurinėje kapo dalyje, prie jo V krašto koncentravosi daug plokščių (kaukolės) ir labai trapių kaulų.

Pjūvyje nustatyta, jog pilkšvoje, švarioje nuo angliukų žemėje išpiltų kaulų sluoksnis buvo vos 6–7 cm storio, o apie tikslią seklios kapo duobės formą spręsti sunku. Palaipsniui

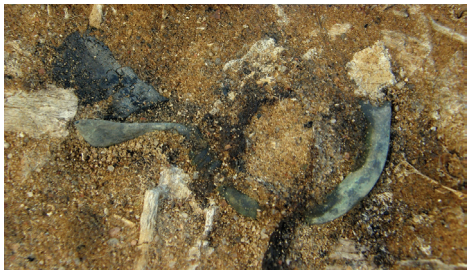

0 5 cm

3 pav. Pilkapio 5 degintinis kapas. Lankinės segės trikampe kojele korpusas ir organinės medžiagos liekanos in situ. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 3. The cremation from barrow 5. The body of the crossbow brooch with a triangular foot and the remains of organic material in situ.

jos dugno kontūras pranyko be pėdsakų. Arba sudeginto mirusiojo palaikai buvo paberti žemės paviršiuje, arba palaidoti nežymiai įgilintoje duobelėje.

Atrodo, jog buvo tiriamas suplokštėjusio ir vizualiai beveik neišsiskiriančio pilkapio R pakraštys. Galbūt tai bendrajame pilkapyno plane 14-uoju numeriu užrašyto pilkapio, kuris pažymėtas ir XIX a. pabaigos topografiniame žemėlapyje, vieta.

Įsižiūrėjus į PV nuo kapo matyti apie 6–7 m ilgio (ŠV–PR kryptimi), 4–5 m pločio, apie 0,3 m aukščio sampilo vieta. Jeigu tai sampilas, tai kapas bus buvęs apie 45 cm giliau sampilo viršaus lygio.

Pagal lankinę segę pilkapio 5 kapas datuojamas V–VI a. Turlojiškių pilkapyną šiandien pagrįstai galima datuoti V–XI/XII a. – antruoju ir trečiuoju Rytų Lietuvos pilkapių kultūros etapais.

Baigus tyrinėjimus ir apžiūrėjus dujotiekio pakraščius, paaiškėjo, jog į ŠR nuo žvyrkelio į Plikiškes, matyt, yra dar vienas į dujotiekio ruožą patenkantis pilkapis. 1994 m. birželio 6 d. KPC archeologinės ekspedicijos dalyviai (Bronius Dakanis, Arūnas Strazdas ir Povilas Tebelškis) toje vietoje ant dujotiekio ruožo surado „degintinių kaulų, žmogaus dantį“.

Turlojiškės barrow cemetery

In surveying a segment of the gas main on the grounds of Turlojiškės barrow cemetery (Širvintos District), a disturbed cremation was discovered and excavated on the edge of barrow 5 (Fig. 1). The burial was made on the ground's surface or in a small hole beneath it (Fig. 2). The grave goods: an awl, a needle, and a crossbow brooch (Fig. 3), which has a triangular foot and has been broken into three pieces, date to the 5th–6th centuries.

Turlojiškės barrow cemetery dates to the 5th–11/12th century.

Eglė Zimaitytė

Skarulių pilkapių vieta

2008 m. vykdyti archeologiniai tyrinėjimai kelio Kaunas–Zarasai–Daugpilis (A–6) 32,7–32,9 km ruože, patenkančiame į Skarulių kaimo, esančio Jonavos miesto PR dalyje, kairiajame Neries krante, ribas. Archeologiniai tyrinėjimai vykdyti projektuojamo kelio vietoje, apie 300 m į PV nuo Skarulių Šv. Onos bažnyčios, į PR nuo Skarulių gatvės, į V nuo Skarulių dvaro, remiantis 2002 m. vykdytų žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų išvada, jog šioje teritorijoje, prieš pradedant kelio tiesimo darbus, yra būtini archeologiniai tyrinėjimai (žr. *ATL 2002 metais,* V., 2003, p. 73).

Dar prieškariu Skarulių kaime ir jo apylinkėse buvo aptikta įvairių archeologinių radinių. VAK sukauptame fonde yra žinių, jog vienoje Skarulių kaimo vietoje, vadinamojoje Smiltynėje, randama žmonių kaulų. Keliuose

dokumentuose nurodoma, jog „Skarulių kaimo žemėje yra pilkapiai, vadinami „Kurganais“ bei „Prancūzkapiais“, apleisti, be globos“ (žr. *KPC archyvas*, f. 1, a. 1, b. 62, p. 97–99). Taip pat pateikiami duomenys, jog kairiajame Neries krante buvusi akmens amžiaus stovyklavietė, kurioje rasta titnaginių dirbinių, degintinių kaulų. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Skaruliuose aptikta 2 kg svorio sidabrinė antkaklė, tačiau konkreti jos radimo vieta nežinoma (žr. *LIIR*, f. 1, b. 3418, p. 75). Pokario metais žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai šioje teritorijoje buvo tęsiami. 1990 m. MMT ekspedicijos metu surasta Skarulių senovės gyvenvietė. Vien tik žemės paviršiuje buvo aptikti 83 kaimavietei priskirtini radiniai, tarp jų – ir grublėtosios keramikos šukė, rasta prie Skarulių bažnyčios, kelios titnago skeltės. 1995 m. Skarulių senovės gyvenvietė buvo įtraukta į Naujai išaiškinamų istorijos ir kultūros paminklų sąrašą. 2005 m. Skarulių pilkapių vieta (žr. p. 506) įtraukta į NKVR (A1840).

Skarulių kaimas buvo sunaikintas nusprendus išplėsti tuometinės „Azoto“ gamyklos (dabar – „Achemos“) apsauginę zoną. Tarybiniu laikotarpiu dauguma sodybų buvo nugriautos, žemės paviršius lygintas sunkiąja technika. Iš kadaise didelio kaimo dabar likusios tik kelios sodybos. Objektas yra stipriai suardytas – nustumdytas ir nukastas. Teritorijos PV dalis (apie 100 m ilgio ŠR–PV kryptimi) yra visiškai sunaikinta (nustumdytas apie 1 m storio viršutinis žemės sluoksnis). Dalis ploto yra tik apardyta – užversta statybinėmis atliekomis, kurios apaugusios velėna. Centrinėje tyrinėto ploto dalyje yra šiukšlynas, iškasta duobė. Archeologinių tyrinėjimų metu įsitikinta, jog teritorija yra toliau niokojama (pilamos statybinės ir buitinės šiukšlės, kasamas smėlis ir žvyras).

2008 m. vykdytų archeologinių tyrinėjimų metu ištirta 10 perkasų (iš viso atidengtas 821 m² plotas, visiškai ištirtas 539,26 m² plotas). ***Perkasos 8*** ištirtas tik viršutinis sluoksnis. Dėl nepalankių oro sąlygų ir didelės darbų apimties ji buvo užkonservuota. ***Perkasa 3*** ištirta tik dalinai (atidengta jos PR dalis, visiškai ištirta centrinė dalis su išpjova ir 4 šurfais perkasos kampuose). Bendras šios perkasos plotas – 305 m², visiškai ištirtas plotas su šurfais – 83,25 m².

Perkasose 7–9, kastose tyrinėto ploto ŠR dalyje, aptikti apardyti naujųjų laikų kaimavietės kultūriniai sluoksniai su XVI a. pabaigos – XIX a. pradžios žiestos keramikos šukėmis. Archeologinių tyrinėjimų metu iš viso rasta apie 1000 žiestos keramikos šukių (82,2 % jų aptikta perkasoje 7).

Ištirtose perkasose aptikta daugiau kaip 30 duobių, kurių didžioji dalis yra vėlyvos ir archeologiškai nevertingos. Iš jų 7, užfiksuotos perkasoje 7, galėtų būti apibūdinamos kaip ūkinės paskirties duobės, užpildytos tamsesne žeme su žiestos keramikos šukėmis, kai kur –

1 pav. Degintinio kapo 1 PV dalies pjūvis. E. Zimaitytės nuotr.

Fig. 1. The profile of the SW part of cremation 1.

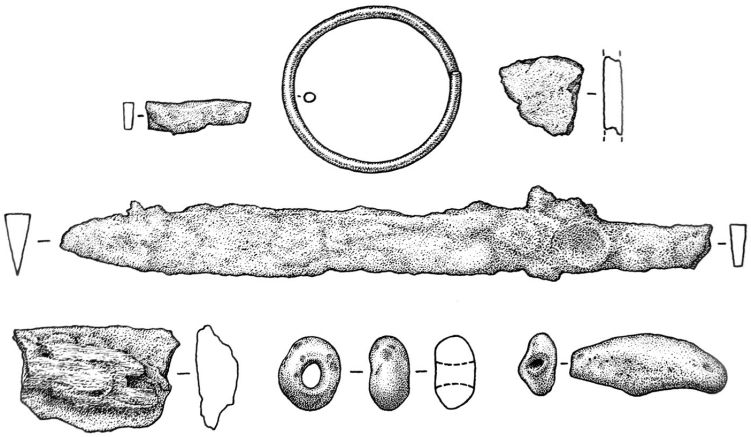

0 3 cm

2 pav. Degintinio kapo 1 įkapės. I. Maciukaitės pieš.

Fig. 2. Grave goods from cremation 1.

gyvulių kaulais, titnaginiais radiniais.

Perkasoje 7 rasti 164 titnaginiai radiniai, datuojami finaliniu paleolitu ir mezolitu: 33 skeltės, 117 nuoskalų, 2 atplaišos, 4 skaldytiniai, 5 gremžtukai, rėžtukas, 2 dirbinių fragmentai. Dar dvi nuoskalos ir skeltė rastos perkasoje, viena skeltė – perkasoje 4.

Tyrinėjimų metu aptikti trys degintiniai kapai, datuojami IX–XII a. *Degintinis kapas 1* (1 pav.) aptiktas perkasoje 3. Surinkta daug degintinių kaulų, taip pat įkapės: žalsvai melsvo stiklo karolis, kitas susilydęs karolis, keramikos šukė, žalvarinė grandelė, geležinis peilis ir kiti atsitiktiniai radiniai (2 pav.). *Degintinis kapas 2* rastas toje pačioje perkasoje. Jame buvo nedaug labai smulkių degintinių kauliukų, įkapių nerasta. *Degintinio kapo 3* vieta nustatyta perkasoje 9. Kapas buvo stipriai suardytas. Be degintinių kaulų, rasta smulkių žalvarinių įvijų fragmentų, 3 lipdytos keramikos šukės (3 pav.) (dar 4 tokios šukės aptiktos už duobės ribų).

Visi trys kapai turi bendrą bruožą: mirusieji laidoti gana negiliose, tačiau skirtingos formos duobėse. Deginti palaikai buvo supilti tiesiai iš laužavietės, nes duobių užpilde kartu su kaulais aptikta angliukų ir degėsių.

Kitose perkasose archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio, išskyrus pavienes žiestos keramikos šukes, neaptikta.

Skaruliai barrow site

In 2008 excavations were conducted on the segment of the Kaunas – Zarasai – Daugavpils road within the boundaries of Skaruliai village (Jonava District). The aim was to investigate the road's future route. Ten trenches

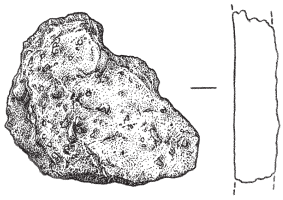

0 3 cm

3 pav. Lipdytos keramikos šukė iš suardyto degintinio kapo 3. I. Maciukaitės pieš.

Fig. 3. A sherd of hand built pottery from destroyed cremation 3.

were excavated (821 m² exposed, 539.26 m² fully excavated).

In trenches 7–9 disturbed cultural layers from a New Ages village site that contained pottery sherds from the late 16th–19th centuries were discovered. A total of around 1000 sherds of wheel thrown pottery were discovered during the excavations. More than 30 pits, the majority of which are late and have no archaeological value, were discovered in the excavated trenches. Of them, seven recorded in trench 7 could be described as storage pits, which were filled with darker earth containing wheel thrown pottery sherds and in places animal bones and flint finds. 164 flint finds dating to the final Paleolithic and Mesolithic were discovered in trench 7.

Three cremations dating to the 9th–12th centuries were discovered during the excavation. Burial 1 was discovered in trench 3 (Fig. 1). A large quantity of cremated bones as well as grave goods were collected: a green blue glass bead, another melted bead, a pottery sherd, a small bronze loop, an iron knife, and other chance finds (Fig. 2). Burial 2 was discovered in the same trench. It contained a few very small cremated bones and no grave goods. The location of burial 3 was determined to be in trench 9. The burial had been badly destroyed. Besides cremated bones, fragments of bronze coil beads and three sherds of hand built pottery were found (Fig. 3) (with another four pottery sherds being discovered outside the pit's boundaries). All three burials have a common feature: the individuals were buried in pits, which were fairly shallow but had different shapes. The cremated bones were placed in the pits directly from the pyre site since there were pieces of charcoal and charred wood particles with them.

IV. Geležies amžiaus kapinynai
Cemeteries of the Iron Age

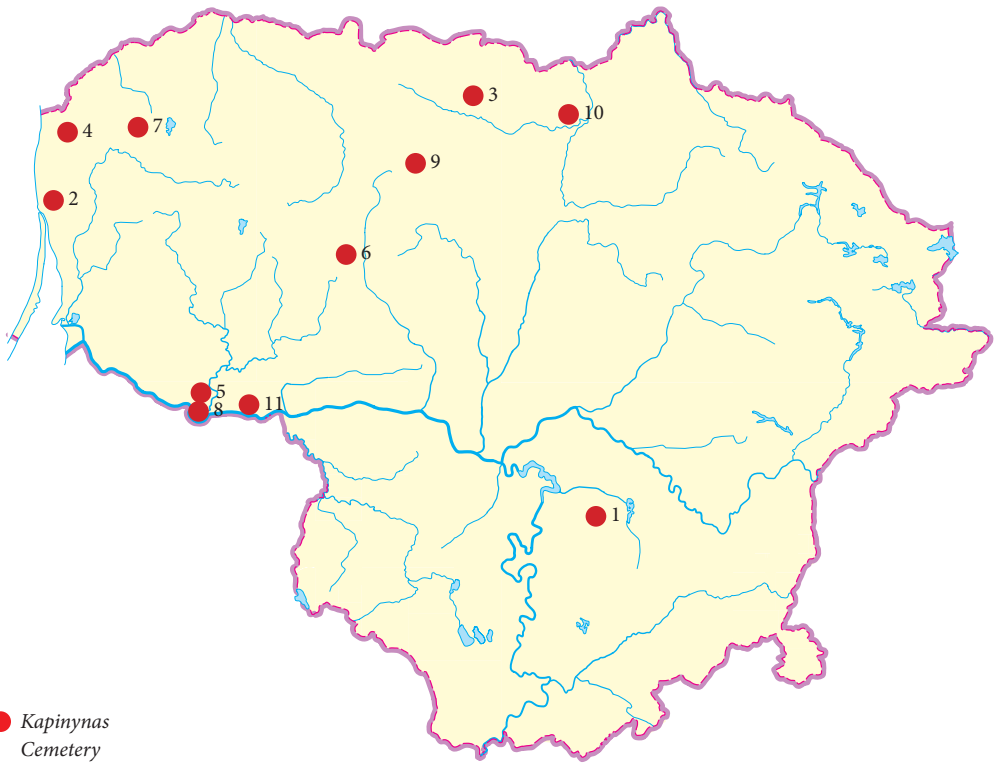

● *Kapinynas*
Cemetery

1 – Bajorai
2 – Kalnuvėnai
3 – Kurmaičiai
4 – Lazdininkai
5 – Opstainys I (žr. II)
6 – Paprūdžiai
7 – Reketė
8 – Šereitlaukis
9 – Šiauliai
10 – Ustukiai
11 – Viešvilė

Donatas Butkus

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinynas

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno (A1708) (Kretingos r.) tyrinėjimus KM vykdo nuo 1991 m. (žr. *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. I, p. 81–85; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 138–145; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 190–194; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 98–100; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 119–120; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 118–119; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 157–158; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 178–182). Iki 2008 m. muziejus ištyrė 1536,9 m^2 dydžio plotą, kuriame aptiko ankstyvojo geležies amžiaus – senojo geležies amžiaus pradžios neįtvirtintos gyvenvietės kultūrinį sluoksnį su stulpavietėmis, židiniais, nenustatytos paskirties duobėmis, akmenų konstrukcijomis ir pavieniais radiniais, 53 II–III a. griautinius kapus su akmenų vainikais ar be jų, 21 IV–VI a. griautinį kapą, 9 VII a. griautinius kapus, 5 VIII–IX a. griautinius kapus, 4 degintinius ir 1 simbolinį X–XII a. kapą.

2008 m. skirtingose kapinyno vietose buvo ištirtos dvi perkasos: perkasa 46 (30 m^2) ir perkasa 47 (50,24 m^2). Vieta perkasai 46 parinkta kapinyno P dalyje, šalia 2007 m. tirtos perkasos 45. Perkasa 47 iškasta kapinyno PR kampe, žemiausioje kapinyno vietoje, per 2 m į V nuo 2000 m. kastos perkasos 39.

Perkasoje 46 ištirti eilėmis išdėstyti 4 griautiniai kapai, iš kurių du pagal įkapes buvo moters (92 ir 93), vienas nenustatytos lyties asmens (moters?) (96) bei kapas 97 – vyro. Kapų kontūrai – iki 2,5 m ilgio ir 50–60 cm pločio tamsios dėmės užapvalintais galais. Mirusieji laidoti 45–51 cm (92, 96), 68 cm (93) ir 83 cm (97) gylyje skobtiniuose karstuose, tarp kapų paliekant 0,6–1 m pločio tarpus. Griaučiai neišliko, bet pagal įkapių išsidėstymą galima teigti, jog mirusieji laidoti galvomis į Š (92), ŠV (93, 96) ir V (97), prie šonų ištiestomis rankomis (92).

Moterų kapams būdinga panaši kai kurių įkapių dėjimo tvarka. Lipdyti puodeliai rasti palaidotųjų galvų kairėje, pasvirę (93) ar gulintys anga į mirusiosios pusę (92) arba pastatyti ant dugno (96). Kape 92 rastas 12–13 cm aukščio (anga – 12 cm skersmens) puodelis miniatiūrinių puodelių grupei nepriklauso, tai greičiausiai stalo indas. Gintaro verpstukai rasti priešingoje nei puodelis kapo pusėje (92) ar šalia puodelio (93). Kapuose 92, 93 mirusiųjų krūtinės–juosmens srityje aptikti skirtingos sudėties vėriniai, kiek žemiau jų, klubų srities dešinėje, rasta po apskritą kabutį, klotą kalstyta balto metalo plokštele su penkiomis mėlyno stiklo akutėmis. Kapo 92 vėrinys suvertas iš 3 dvigubų mėlyno ir raudono stiklo emalės karolių įvairiai dekoruotu paviršiumi, uždaro žiedo pavidalo žalvarinio kabučio, 3 žalvarinių įvijėlių ir žalvarinio daugiakampio karolio. Vėrinys nešiotas pritvirtintas prie smeigtukų apskritomis galvutėmis, dengtomis kalstytomis balto metalo plokštelėmis, su mėlyno stiklo akutėmis centre. Mirusiosios rankas turėjo puošti žalvarinės apyrankės nežymiai pastorintais galais. Kape 93 palaidotai moteriai skirtas vėrinys, suvertas iš 5 žalvarinių daugiakampių viengubų ir dvigubų karolių. Atskirai, šalia puodelio, rastas smulkus dvigubas žalsvo atspalvio neskaidraus stiklo karolis. Radinių išsidėstymas kape 93 leidžia spėti, kad dalis kapo galėjo būti perkasta. Trečiasis moteriai priskirtas kapas 96 išsiskiria negausiais papuošalais: aptiktas vėrinys iš dviejų dvigubo nupjauto kūgio formos tekintų

gintaro karolių ir lankinės laiptelinės segės, artimos I grupei.

Perkasos 46 P pakraštyje, *kape 97* vyras buvo palaidotas 83 cm gylio ir 2,2–2,5x0,48 m dydžio duobėje, skobtiniame karste, galva orientuotas į ŠV (280°). Iš griaučių išliko tik nežymus stuburo slankstelio fragmentas. Kapo duobės pakraščius žymėjo vienas kitas akmuo. Trys stambesni lauko rieduliai (16–21x15–17x12–20 cm) rasti kapo duobėje. Mirusiojo galvūgalio srityje, po vienu iš minėtų akmenų, aptiktas 11 cm aukščio puodelis, smiltainio galąstuvas, geležinis įmovinis kirvis, peilis, titnago ir baltojo kvarco nuoskalos. Kiek aukščiau šios įkapių grupės, kapo ŠR pakraštyje rasti ietigalio ir žąslų fragmentai. Mirusiojo drabužis buvo susegtas žalvarine lankine ilgakoje sege, kurios paviršių visiškai ar iš dalies dengė balto metalo danga ar kalstyta plokštelė. Šalia, juosmens–klubų srityje gulėjo apie 49 cm ilgio vienašmenis kalavijas „T“ raidės skerspjūvio geležte, be makščių, ašmenimis į kapo išorę – į ŠR. Paskutinės dvi įkapės rastos po dviem kitais aukščiau paminėtais akmenimis.

Perkasoje 46 surinkti 34 radiniai. Radinių kompleksai preliminariai datuoti VI a. antrąja puse.

Perkasoje 47 ištirti 6 griautiniai kapai, kuriuose palaidoti 4 vyrai (94, 95, 100 ir 101) ir 2 moterys (98, 99). Perkasos plote išryškėjo 2 skirtingai orientuotos kapų eilės. Perkasos V dalyje vienoje eilėje palaidoti vyrai (94, 101), galvomis orientuoti į ŠV (320°) kryptimi. Antroje eilėje ištirti du vyrų (95, 100) ir du moterų kapai (98, 99), kuriuose mirusieji laidoti galvomis į V, su nežymiais nukrypimais į ŠV.

Laidota skobtiniuose karstuose, įvairiame (nuo 54 iki 83 cm) gylyje, daugiausia ištiestomis prie šonų rankomis (95, 98, 99, 100). Dėl glaudaus kontakto su žalvariniais dirbiniais iš griaučių tam tikrais atvejais (95, 98) išliko dantų vainikai arba nežymūs kaulų fragmentai. Dantų vainikų tyrimai parodė, kad kape 95 palaidotas 15–18 metų amžiaus nenustatytos lyties asmuo, o kape 98 – 12–18 metų nenustatytos lyties individas (nustatė dr. Ž. Miliauskienė).

Mirusieji palaidoti su gana įvairiais įkapių kompleksais. Dalis kapų (94, 95, 99) suardyta – perkasti neaiškiais tikslais. Kai kurie dirbiniai sulaužyti, išlikę atskirais fragmentais, dalies dirbinių fragmentai rasti įvairiose kapo duobės vietose: kape 94 rasti vienašmenio kalavijo „T“ skerspjūvio geležte fragmentai bei geležinis makščių galo apkalas su to paties tipo kalavijo viršūnės likučiu apkalo viduje; kape 95, dviejose skirtingose kapo vietose, rasti dantų vainikai, smiltainio galąstuvas, atidengtas akmenų konstrukcijos, įrengtos kapo duobėje aukščiau visų įkapių, sudėtyje; kape 99 – lankinė laiptelinė segė, rasta užkaba į viršų, o kapo aplinkoje aptiktas atsitiktinis gintaro dirbinėlio fragmentas.

Išsiskiria vyro *kapas 100*, kuriame neabejotinai buvo palaidotas gentinei diduomenei priklausęs nenustatyto amžiaus vyras. Jis palaidotas 83 cm gylyje iškastoje duobėje, galva į V (sunykusių dantų vainikų pėdsakai, du miniatiūriniai gintaro karoliukai prie jų), ištiesta palei šoną dešine ranka su įvijiniu žiedu bei kiek sulenkta per alkūnę kairiąja ranka su įvijiniu žiedu ir apyranke nežymiai plonėjančiais galais. Papildomos įkapės gulėjo kapo duobės V dalyje. Galvūgalio dešinėje – puodelis, o po jo dugneliu, ant beržo tošies – apyrankė išplatinta vidurine dalimi ir įvijinis žiedas. Mirusiojo galvūgalio kairėje – du ietigaliai, iš kurių vienas 52 cm ilgio ir siaura plunksna, kitas, įsmeigtas į duobės sieną, 14,5 cm ilgio, lauro

lapo plunksna, trinariai žąslai, dalgis, 10,6 cm ilgio įmovinis kirvis, smiltainio galąstuvas ir baltojo kvarco nuoskala. Kapo duobės centre, mirusiojo krūtinės srityje rastos 2 žalvarinės lankinės laiptelinės segės, artimos II grupei, ir preliminariai III grupei (pagal A. Tautavičių) būdinga lankinė zoomorfinė žalvarinė segė, šalia kurių gulėjo žalvarinis pincetas. Mirusysis perjuostas odiniu diržu, dekoruotu dviem eilėmis kniedžių pusapvalėmis galvutėmis, su „D“ raidės formos sagtimi įsmaugta priekine dalimi ir profiliuotu diržo galo apkalu. Kape rasta kol kas neaiškios konstrukcijos perpetė su dviem apskritais skirstikliais. Perpetės diržų juostos dekoruotos dviem eilėmis kniedžių pusapvalėmis galvutėmis. Prie perpetės skirstiklių buvo kabinamas vienašmenis „T“ raidės skerspjūvio 56 cm ilgio kalavijas, padėtas išilgai kapo, mirusiojo kairėje, krūtinės–juosmens srityje. Ant kalavijo ir greta jo rasti 4 zoomorfiniai kabučiai. Šalia kalavijo rankenos aptiktas viengubo kūgio formos gintaro karolis. Dalis kapo iškelta kaip žemių blokas, kuris GRC preparuojamas, dirbiniai konservuojami. Panašus įkapių kompleksas buvo rastas 2000 m. kastoje gretimoje, kiek į R nutolusioje perkasoje 39, kape 73. Šiam kapui savo sudėtimi artimą kapo 100 dirbinių kompleksą preliminariai reikėtų datuoti VII a. pirmąja puse.

Vyrų kapuose 94, 95, 101 rasti kiek skirtingi ginklų komplektai, išdėstyti mirusiųjų galvūgalio–krūtinės–juosmens srityje: vienas ilgasis siaura plunksna (95) arba du ietigaliai lauro lapo plunksna (94, 101), rasti mirusiojo galvūgalio kairėje, kiek toliau, į kojūgalio pusę, būna padėti vienoje linijoje ar kiek įstrižai kapo vienašmeniai kalavijai „T“ raidės skerspjūvio geležte, geležimi kaustytose makštyse (94) ar be jų (101). Šiuose kapuose taip pat rasti galąstuvai (94, 95, 101), dalgis, kirvis (101), baltojo kvarco nuoskala (101), lipdytų miniatiūrinių puodelių fragmentai (94, 101). Juose papuošalų nedaug: lankinė zoomorfinė segė, artima III grupei, ir įvijinis žiedas (95) ar kryžinis smeigtukas su kilpele, pagal galų užbaigimą artimas VI grupei, ir geležinis pincetas (101). Dėl laidosenos papročių bendrumo ir kompleksuose esančių dirbinių panašumo perkasoje tirtus vyrų kapus reikėtų priskirti VII a. pirmajai pusei – viduriui.

Moterų kapuose 98 ir 99 rastos žalvarinė lankinės laiptelinės segės, artimos II grupei. *Kape 98* šalia segės, dekoruotos balto metalo danga, aptikta sunykusi antkaklė tordiruotais lankelio šonais, neaiškiu užsegimu bei stiklo, tekintų gintaro karolių ir žalvarinių įvijėlių vėriniu. Iš vėrinio išsiskiria viengubo kūgio formos karolis laiptuotu paviršiumi ir įsmaugta apatine dalimi. Pastarasis dirbinėlis savo forma kiek panašus į gintaro karolį, rastą vyro kape 100. Krūtinės srityje rasta gintarinė plokštelė su 5 smailiadugnėmis duobutėmis, išgręžtomis ant dirbinio šono. Matyt, šį dirbinį reikėtų traktuoti kaip amuletą. Atskirai reikėtų paminėti šaukštelio pavidalo diržo galo apkalą, rastą kape 98, juosmens srityje. Jis kiek primena Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyne 2000 m. vyro kape 73 prie diržo aptiktus kabučius, bet yra ne toks masyvus, be dangos.

Moters *kape 99* taip pat rasti gintaro dirbinėliai. Nedidelis skilęs gintaro verpstukas aptiktas kartu su smulkiu gintaro karoliuku ir įvijiniu žiedu galvos srityje bei žalvarine apyranke storėjančiais trikampiais galais rankos vietoje.

Iš keramikos dirbinių moters kape 98, galvūgalio srityje, rastas pavirtęs ant šono lipdytas miniatiūrinis puodelis. Jis grubios masės, storu 5 cm skersmens dugneliu, 9 cm aukščio ir 8 cm skersmens.

Moterų kapuose aptiktos lankinės laiptelinės segės artimos savo konstrukcija ir yra kiek panašios į II grupės lankinę laiptelinę segę, aptiktą vyro kape 100.

Abu moterims priskirtus radinių kompleksus preliminariai galima skirti VII a. pirmajai pusei – viduriui.

Lazdininkai (Kalnalaukis) cemetery

In 2008 KM continued the investigation of Lazdininkai (Kalnalaukis) cemetery (Kretinga District) with the excavation of 2 trenches: trench 46 (30 m^2) and trench 47 (50.24 m^2) in the S and SE parts of the cemetery.

4 inhumations were excavated in trench 46: burials 92 and 93 of two females, burial 96 of an individual of undetermined sex (female?), and burial 97 of a male. The female burials contained: hand built miniature pots, a hand built pot, amber spindle whorls, necklaces with glass and enamel beads, bronze coil beads, a ring-shaped pendant, and bronze facetted beads, pins with round heads and round pendants, bracelets plated with white metal and somewhat thickened triangular terminals, and a bronze crossbow ladder brooch. Burial 97 contained a warrior buried with single-edged sword, an axe, a knife, a spearhead, a whetstone, a hand built pot, and a crossbow brooch with a long foot. On the basis of the preliminary data, the burial assemblages are characteristic of the second half of the 6th century.

In trench 47, six inhumations were excavated: burial 94 of a male, burial 95 of an individual of undetermined sex and 15–18 years of age (male according to the grave goods), burial 98 of an individual of undetermined sex and 12–18 years of age (female according to the grave goods), burial 99 of a female, and burials 100 and 101 of males. The main burial direction was W or NW. The grave goods characteristic of male burials were weapons and other artefacts (one or two spearheads, a single-edged sword, a socketed axe, a scythe, a whetstone, and a hand built pot), ornaments (a crossbow zoomorphic brooch very similar to group III and a cruciform pin with iron tweezers). An exceptional burial assemblage (two spearheads, a single-edged sword, a bridle bit, a socketed axe, a scythe, a hand built pot, a shoulder strap with round distributors and zoomorphic pendants, three crossbow brooches, two of which are ladder brooches characteristic of groups II and IV, one group III zoomorphic brooch, and other rare artefacts) were found in burial 100, which contained a warrior who definitely belonged to the tribal aristocracy.

Neck, chest, and arm ornaments (a neck-ring with a twisted bow, amber and glass bead necklaces, group II bronze crossbow ladder brooches, a bracelet with thickened triangular terminals, and coil rings) and various amber artefacts (a spindle whorl and an amulet) predominated as the main grave goods in the female burials. A metal belt tip should be assigned to the rarer grave goods. A rough hand built miniature pot was found in the head area in one of the burials.

It is possible to preliminarily assign the burials excavated in trench 47 to the first half – middle of the 7th century.

Julius Kanarskas

Kalnuvėnų kapinynas

Kalnuvėnų kapinynas (A1652) (Klaipėdos r.) yra kelio Klaipėda (Jakai)–Liepoja dešinėje pusėje, ties posūkiu į Kretingą. Jis išaiš-

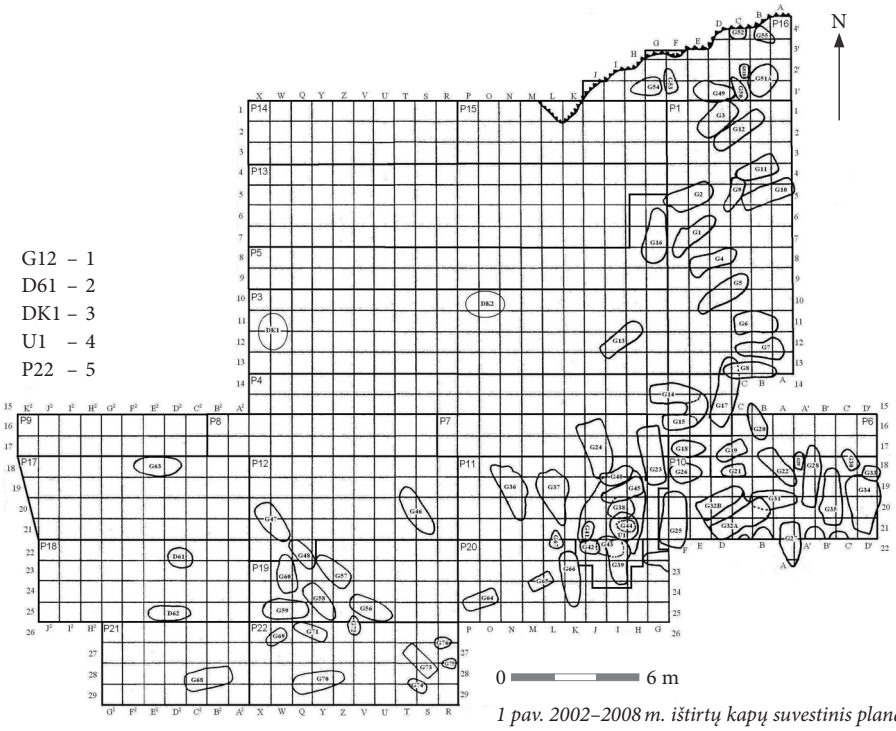

1 pav. 2002–2008 m. ištirtų kapų suvestinis planas: 1 – griautinis kapas; 2 – degintinis kapas; 3 – degintų kaulų koncentracija; 4 – ugniavietė; 5 – perkasa. J. Kanarsko brėž.

Fig. 1. Plan of the burials excavated during 2002–2008: 1 – inhumation; 2 – cremation; 3 – concentration of cremated bones; 4 – pyre site; 5 – trench.

kintas 2001 m. (*ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 245), o nuo 2002 m. nuolat tyrinėjamas (*ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 103–105; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 128; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 105–107; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 116–118; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 154–157; *ATL 2007 metais,* V., 2008, p. 184–188). Kapinynas smarkiai suardytas dirbant įvairius žemės judinimo darbus. 2002–2007 m. jame ištirtas 789,3 m^2 dydžio plotas, aptiktas 61 griautinis ir 2 degintiniai IX–XI a. kapai (1 pav.), 2 stulpavietės ir surinkti 555 radiniai, dalis kurių priskiriama senajam geležies amžiui (II–V a.).

2008 m. tyrimai tęsti labiausiai žemės judinimo darbų pažeistoje kapinyno dalyje, į P ir PV nuo 2002–2007 m. ištirtų plotų. Čia atidengtos 3 perkasos ir ištirtas 101,35 m^2 dydžio plotas, kuriame aptiktos 13 griautinių kapų (64–76) liekanos, surinkta 40 radinių. Perkasoje 20 atidengti 4 (2 pav.), perkasoje 21 – 1 (3 pav.), o perkasoje 22 – 8 kapai (4 pav.). Kapai tiriamoje vietoje smarkiai suardyti žemės judinimo darbų metu. Jų viršutinės dalys sunaikintos, išliko tik nuo 1–3 cm iki 16–17 cm storio apatinės dalys. Kapo 68 galvūgalis per visą gylį perartas, o į kapo 64 dugną įarti melioracijos vamzdelio ir apdailos plytos fragmentai.

Griaučiai sunykę, todėl mirusiųjų lytį ir kūno padėtį kape galima nustatyti tik pagal

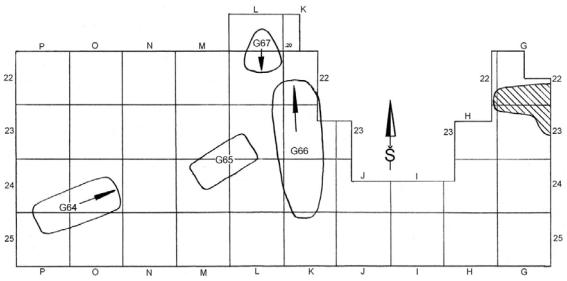

0 1,2 m

2 pav. Perkasos 20 ir kapų 64–67 planas. J. Kanarsko brėž.

Fig. 2. Plan of trench 20 and burials 64–67.

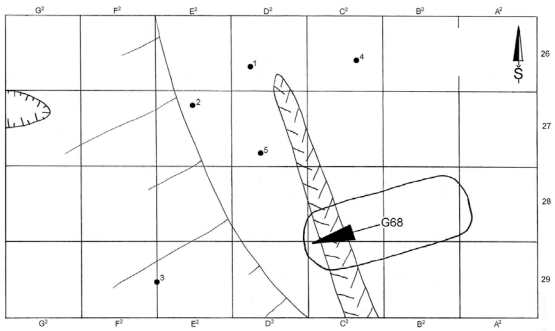

0 100 cm

3 pav. Perkasos 21 ir kapo 68 planas: 1 – ietigalio plunksna; 2 – ietigalio įmovos dalis; 3 – geriamojo rago apkalas; 4 – lankinės segės fragmentas; 5 – įvijinis žiedas. J. Kanarsko brėž.

Fig. 3. Plan of trench 21 and burial 68: 1 – a spearhead blade; 2 – a spearhead socket; 3 – a drinking horn rim; 4 – a fragment of a crossbow brooch; 5 – a coil ring.

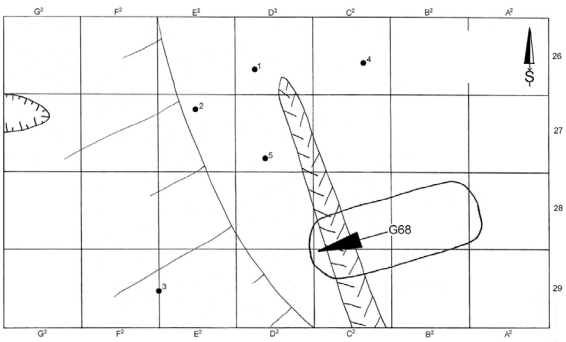

0 100 cm

4 pav. Perkasos 22 ir kapų 69–76 planas: 1 – lankinė aguoninė segė; 2 – įmovinis ietigalis. J. Kanarsko brėž.

Fig. 4. Plan of trench 22 and burials 69–76: 1 – a crossbow brooch with poppy head terminals; 2 – a socketed spearhead.

įkapes, jų išsidėstymą arba kapo duobės įrengimą. 7 kapuose (65, 67, 69, 72, 73, 75, 76) buvo palaidoti mažamečiai vaikai, o 6 kapuose (64, 66, 68, 70, 71, 74) – paaugliai (arba suaugusieji). Palaidotųjų lytį pagal įkapes nustatyti pavyko tik kape 68, kuriame buvo palaidota moteris. Kituose kapuose palaidotųjų lyties nustatyti neįmanoma.

Kapų kontūrai netaisyklingo ovalo plano, pailgi, suapvalintais galais, dažniausiai siaurėjantys link kojūgalio. Trys mirusieji buvę paguldyti galvomis į PV (68, 70, 76), po du – į ŠR (64, 69) ir PR (71, 73) ir po vieną į Š (66), P (67) ir R (75). Mirusiųjų orientavimo trijuose kapuose (65, 72 ir 74) nustatyti nepavyko. Karstų žymių nepastebėta.

Vaikų kapų duobių ilgis 0,74–1,24 m, didžiausias plotis – 49–77 cm. Paauglių (arba suaugusiųjų) kapų ilgis – 1,73–2,7 m, didžiausias plotis – 0,65–1,1 m. Duobės užpiltos tamsiai rudos arba juodos spalvos žeme, maišyta su degėsiais ir smulkiais anglių gabaliukais, kurie leidžia teigti, kad laidojimo metu buvo atliekamos apeigos su ugnimi. Kapų duobių dugnai atidengti 16–29 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Tikrojo kapų gylio nustatyti neįmanoma, kadangi kalvos paviršius suardytoje kapinyno teritorijoje nukastas.

Tyrinėto ploto V dalyje, maišytoje žemėje virš griautinio moters kapo 68 aptikta degintų kauliukų, patekusių iš netoli buvusių degintų kapų.

Iš viso surinkta 40 archeologinių radinių, iš kurių 32 aptikti kapuose, o 8 – maišytoje že-

mėje. Jie labai blogos būklės, korodavę, sunykę, daugumos išliko tik fragmentai. Panašu, kad laidojimo apeigų metu įkapės buvo laužomos, o į kapą įmesta tik dalis nuolaužų.

Kape 68 rastas griautiniam VIII–IX a. turtingos kuršių moters kapui būdingas įkapių komplektas. Jį sudarė žalvarinis kryžinis smeigtas su kabučių ir grandinėlių deriniu, puoštas kalstyta sidabro plokštele su mėlyno stiklo akutėmis (5 pav.), 2 žalvarinės apyrankės storėjančiais ir platėjančiais galais, storagalė apyrankė, 6 žalvariniai įvijiniai žiedai, apskritas žalvarinis kabutis su kalstyta sidabro plokštele ir mėlyno stiklo akutėmis (6 pav.), geležinis peiliukas ir yla, mėlyno stiklo karolis ir kt.

Šešiuose kapuose (65, 71–74 ir 76) įkapių nerasta. Iš atsitiktinių radinių reikėtų paminėti perkasoje 22 rastą geležinį įmovinį ietigalį karklo lapo formos plunksna ir žalvarinę lankinę aguoninę segę (7 pav.).

Iš viso 2002–2008 m. Kalnuvėnų kapinyne ištirtas 890,65 m^2 dydžio plotas, kuriame aptikti 74 griautiniai ir 2 deginti VIII–XI a. kapai, 2 stulpavietės, surinkti 595 archeologiniai radiniai. Suardytoje kapinyno dalyje išlikę kapai atsidūrė arti žemės paviršiaus. Juose esančių negausių ir blogos būklės, tačiau mokslinę, kultūrinę ir archeologinę išliekamąją vertę turinčių įkapių nykimo procesas dėl rūgštingo pajūrio dirvožemio kasmet spartėja, todėl archeologinius tyrimus būtina vykdyti nuolatos.

Tyrinėjimai liudija, kad kapinyno medžiaga būdinga pajūrio regione gyvenusių kuršių materialinei kultūrai. Ji perduota saugoti KM, kuriame nuo 2002 m. komplektuojamas Kalnuvėnų kapinyno radinių rinkinys. 2008 m. tyrinėta kapinyno dalis datuojama VIII–XI a.

Kalnuvėnai cemetery

In 2008, 101.35 m^2 was excavated in Kalnuvėnai cemetery (Klaipėda District), where 13 severely destroyed inhumations dating to the 8th–11th centuries were discovered (Figs. 1–4). The richest grave goods were

5 pav. Moters kape 68 rastas kryžinis smeigtas su kabučių deriniu ir grandinėlėmis. J. Kanarsko nuotr.

Fig. 5. The cruciform pin with a pendant and chain ensemble found in female burial 68.

0 5 cm

0 2 cm

6 pav. Moters kape 68 rastas apskritas kabutis, dengtas kalstyta sidabro plokštele su mėlyno stiklo akutėmis. J. Kanarsko nuotr.

Fig. 6. The round pendant covered with a toreutic silver plate and blue glass stones that was found in female burial 68.

0 2 cm

7 pav. Lankinė aguoninė segė. Atsitiktinis radinys. J. Kanarsko nuotr.

Fig. 7. A crossbow brooch with poppy head terminals. A chance find.

found in the 8th–9th-century burial of a Curonian female, which contained a cruciform pin which included a pendant and chain ensemble and was decorated with a toreutic silver plate with blue glass stones (Fig. 5), two bronze bracelets with thickened and flaring terminals, a bracelet with thickened terminals, six bronze coil rings, a round bronze pendant with a toreutic silver plate and blue glass stones (Fig. 6), an iron knife, an iron awl, a blue glass bead, etc. During the 10th–11th-century funeral rites, fire rites were conducted and the bulk of the grave goods broken and only some of the pieces thrown in the grave pit (Fig. 7).

Mykolas Michelbertas

Paprūdžių kapinynas

2008 m. VU tęsė Paprūdžių kapinyno (AR389) (Kelmės r.) tyrinėjimus. Šiame kapinyne 2000–2007 m. iškasta 40 perkasų, kurių bendras plotas yra apie 670 m² (žr. *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 102–103; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 122–123; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 105–106; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 126–127; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 108–109; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 120–121; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 159–160; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 188–189). Buvo surasti 24 daugiau ar mažiau apardyti griautiniai kapai su gana gausiomis įkapėmis. Aptikta ir nemažai atsitiktinių daiktų, kilusių iš suardytų kapų. Ištirtosios Paprūdžių kapinyno dalies chronologija – III a. pabaiga – VI a. Rasta ir pavienių vėlyvojo geležies amžiaus daiktų.

2008 m. tyrinėjimai pradėti kapinyno dalyje, esančioje į P nuo 2007 m. iškastos perkasos XXXIX. 2008 m. buvo iškastos dar 5 perkasos (XLI, XLII, XLIII, XLIV, XLV), kurių bendras plotas yra 110 m². Paaiškėjo, kad tirtoji kapinyno dalis buvo ardoma bulviarūsių, kitos paskirties ūkinių duobių. Ypač apardytas buvo perkasų XLIV ir XLV plotas. Ariant lauką, dalis kapų įkapių buvo išblaškyta dideliame plote.

Tyrinėjimų metu perkasoje XLI ir kontrolinėje juostoje tarp perkasų XLI ir XLII aptikti 3 apardyti griautiniai kapai. Mirusieji laidoti 40–50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Įdomiausias yra mergaitės *kapas 26*. Šis kapas buvo įrengtas tarp ovalaus 1,3x1,5 m dydžio akmenų vainiko (1 pav.). Kapo įkapes sudarė 2 geležiniai lazdeliniai smeigtukai ir 6 gintarinių dvigubo nupjauto kūgio formos karolių apvara (2 pav.). Mirusioji laidota galva į PR 120° kryptimi. Kapo įrengimas (ovalus vainikas) labai primena Vakarų Lietuvos kapinynų kapus. Iki šiol panaši laidosena šiame Žemaitijos regione nebuvo žinoma.

Kape 25 įkapes sudarė 2 geležiniai lazdeliniai smeigtukai, yla ir gintarinis karolis. Suardytame *kape 27* rastas retas geležinis dirbinys – ieties koto apatinio galo įmovinis smaigalys. Ištirtus kapus tenka skirti D periodo

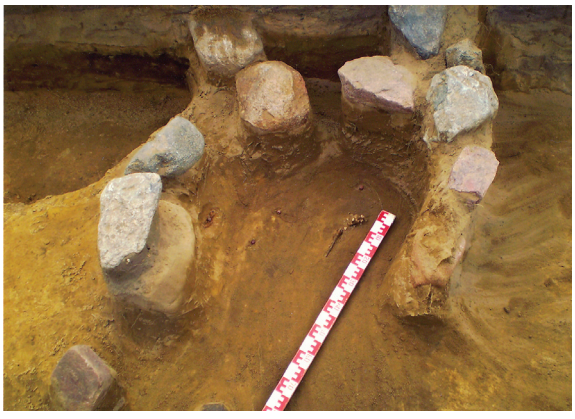

1 pav. Kapas 25. M. Michelberto nuotr.
Fig. 1. Burial 25.

2 pav. Kapo 25 įkapės: geležinis smeigtukas ir karoliai. M. Michelberto nuotr.

Fig. 2. Grave goods from burial 25: an iron pin and beads.

3 pav. Akmenų vainiko liekanos XLIII perkasoje iš P. M. Michelberto nuotr.

Fig. 3. The remains of a stone kerb in trench XLIII as viewed from the S.

antrajai pusei – E periodo pradžiai, t. y. daugiausia V a.

Šiam laikotarpiui tenka skirti ir daugumą atsitiktinių radinių. Iš jų reikia paminėti pavienius gintarinius karolius, žalvarinę apskritą grandelę, įviją, lankinės segės įvijos buoželę, sulankstytą trikampio pjūvio apyrankę. Perkasoje XLV aptikta nedidelių brūkšniuotos ir grublėtos keramikos puodų šukių. Galbūt į kapinyno teritoriją jos pateko iš netoliese buvusios gyvenvietės.

Iš vėlyvų tirto ploto radinių reikia paminėti TSRS 1961 m. 2 ir 5 kapeikų nominalo monetas, žalvarinio auskaro (XVII–XVIII a.?) liekanas.

Tyrinėjimų metu atkreipė dėmesį dar vienas dalykas. Perkasoje XLIII buvo aptiktos akmenų vainiko liekanos, susidedančios iš 22 įvairaus dydžio akmenų (3 pav.). Kai kur vainikas buvęs dviejų aukštų. Šio vainiko liekanos labai primena pilkapio akmenų vainiko dalį. Kad Paprūdžiuose galėjo būti pilkapių, rodo kai kurie senojo geležies amžiaus daiktai (II grupės ritinis smeigtukas, antkaklės šaukštiniais ir dėželiniais galais, ir kt.), dar prieš II Pasaulinį karą patekę į VDKM.

2008 m. tyrinėjimų metu buvo tikrinamos kapinyno P ir R dalys. Atrodo, kad kapinyno R dalis yra gerokai suardyta bulviarūsių, kitos paskirties duobių. Susidaro įspūdis, kad už XLIV ir XLV perkasų toliau į R kapinyno jau nebuvo.

Paprūdžiai cemetery

In 2008 another 5 trenches (a total area of 110 m^2) were excavated in Paprūdžiai cemetery (Kelmė District), where three inhumations were discovered. Burial 25 of a girl was inside a round stone kerb (Fig. 1). The grave goods consisted of 2 iron crook-shaped pins and an amber bead necklace (Fig. 2). Artefacts characteristic of the second half of the D period – early E period, i.e. the 5th century, were found in the other burials and by chance. The remains of a stone kerb (Fig. 3), which could have belonged to barrows located here, were discovered in trench XLIII.

Audronė Šapaitė

Šiaulių kapinynas

2008 m. pratęsti archeologiniai tyrinėjimai Šiaulių kapinyno (A1737) teritorijoje, rekonstruojamo Vaisių g. 16A namo sklype, Šiaulių mieste. Baigtos tirti 2007 m. perkasos 1 ir 2, iškastos 5 naujos perkasos – 184,5 m^2 plotas.

Šiaulių kapinynas Vaisių gatvėje tyrinėtas 1961, 1998 (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 271–273) ir 2007 metais (žr. *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 189–190) (1 pav.). 1961 m. tyrinėjimų metu (vadovas Julius Naudužas) rasti 2 kapai ir išjudintų kaulų krūvelė. Užfiksuotos įkapės: geležinis įmovinis kirvis, 2 juostinės apyrankės, 2 geležiniai smeigtukai, peilio galas. Kaip atsitiktiniai radiniai iš Vaisių gatvės saugomas įmovinis ietigalis ir geležinė apskrita sagtis. 1998 m. tyrinėjimų metu Vaisių g. 16, 16A, 18, 18A kiemuose ištirti dar 5 pilni ir suardyti kapai, tačiau rastas tik vienas atsitiktinis radinys – gintarinis karoliukas. 2007 m. pradėti tyrimai rekonstruojamo Vaisių g. 16A namo sklype, iškastos 2 perkasos prie pastato PV sienos. Be atsitiktinių žmonių kaulų, rastas dar vienas (vaiko) kapas, jo aplinkoje – išjudintas iš savo vietos įmovinis ietigalis karklo lapo formos plunksna.

1 pav. 1961–2008 m. rastų kapų vietų planas: 1 – 1961 m. iškasta perkasa su kapais; 2 – 1998 m. iškasta perkasa su kapais; 3 – 1998 m. iškasta perkasa su atsitiktiniais kaulais; 4 – 2007–2008 m. perkasos su kapais; 5 – 2007–2008 m. perkasos be kapų; 6 – kapinyno ribos. A. Šapaitės brėž.

Fig. 1. Plan of the graves discovered during 1961–2008: 1 – the trench and burials excavated in 1961; 2 – the trench and burials excavated in 1998; 3 – the trench with isolated bones excavated in 1998; 4 – the 2007–2008 trenches with burials; 5 – the 2007–2008 trenches with no burials; 6 – the cemetery's boundaries.

2008 m. archeologinių tyrinėjimų Šiaulių kapinyno teritorijoje metu baigtos tirti perkasos 1 ir 2 (2007 m. dalyje ploto dar stovėjo veranda ir betoniniai laipteliai, 2008 m. jie buvo nugriauti, atsidengęs plotas ištirtas), iškastos 5 naujos perkasos komunikacijų vietose. Rasti 4 apardyti vyrų kapai 7–10 (numeracija tęstinė nuo 1998 m.). Visi kapai koncentravosi Vaisių g. 16A namo kieme, į PV nuo pastato. Su kapinyno laikotarpiu siejamas ir perkasoje 1 atkastas maišyto smėlio sluoksnelis, kuriame rasta žalvarinė įvijėlė ir dvi nedidelės duobės be radinių perkasose 1 ir 5. Kapų nugriauto Vaisių g. 16A namo vietoje neaptikta, tačiau tai neleidžia daryti išvados, kad kapinynas nesitęsia į ŠR nuo rastų kapų. Perkasose, iškastose pastato vietoje, vėlyvi sluoksniai siekė 1–1,55 m

gylį. Ten buvę kapai galėjo būti suardyti statant namą, gruntas su kaulais išvežtas.

Kapai 8–10 buvo orientuoti panašia (ŠV) kryptimi, išsidėstę vienoje eilėje, kartu su 2007 m. ištirtu kapu 6. Kapų 9 ir 10 duobės šiek tiek persidengė. Kapas 7 priklauso kitai eilei, esančiai į ŠV nuo pirmosios. Panašu, kad tai plokštinis kapinynas, kur mirusieji laidoti eilėmis. Kapo vieta turėjo būti pažymėta žemės paviršiuje, nes kapai išsidėstę tvarkingai vienas greta kito.

Kapai atkasti 85–95 cm gylyje. Tai buvo riba, kur baigėsi vėlyvas pilkas maišytas sluoksnis su pavieniais kaulais. Pirmiausia pasirodė kaulai, o tik po to ryškėjo kapo duobės kontūrai. Visų mirusiųjų viršutinės skeleto dalys, kurios paprastai būna aukščiau nei kojų kaulai, buvo suardytos vėlyvos ūkinės veiklos. Kapai iškasti panašiame gylyje, giliausiai mirusysis palaidotas kape 10. Šio kapo dugnas buvo 13 cm giliau nei gretimo kapo 9.

Kapų duobių užpildas – pilkšvas maišytas smėlis, jame buvo angliukų, kas liudija apeigas su ugnimi. 1998 m. kasinėjimų metu atidengtame kape 3 ir 1961 m. J. Naudužo tirtuose kapuose iš abiejų skeleto šonų buvo po kelis akmenis. 2007–2008 m. tyrimų metu aptiktuose kapuose tik prie kapo 10 kairės kojos gulėjo vienas akmuo.

Kapai orientuoti 280°, 315° ir 335° (ŠV) kryptimi, mirusieji gulėjo ant nugaros, ištiestomis kojomis. Rankų padėtis nenustatyta dėl suardymų.

Išliko įkapės, gulėjusios prie apatinės skeleto dalies ir ietigalis, rastas pečių srityje. Kape 7 mirusiajam buvo įdėtas įmovinis kirvis, gulėjęs prie dešinės blauzdos kaulų kotu galvos link. Kape 8 palaidotas vyras turėjo žalvarinę juostinę apyrankę platėjančiais galais, stačiakampio skerspjūvio lankeliu. Ji buvo užmauta

2 pav. Kapas 8. Apyrankė in situ. A. Šapaitės nuotr.

Fig. 2. Burial 8. A bracelet in situ.

ant dešiniojo dilbio, ties jo viduriu, galai nukreipti išorėn (2 pav.). Kapo 10 mirusiojo įkapės – įmovinis ietigalis karklo lapo formos plunksna ir geležinis įtveriamasis peilis. Ietigalis gulėjo dešiniojo peties srityje, lygiagrečiai skeletui, smaigaliu galvos link, plunksnos plokštuma statmenai žemės paviršiui. Geležinis įtveriamasis peilis rastas dešinėje mirusiojo pusėje, ties juosmeniu. Tai reikštų, kad jis buvo prikabintas prie juostos ar diržo. Maišytoje žemėje virš kapo 9 rastas geležinis lazdelinis smeigtukas, kuris galėjo priklausyti šiam arba gretimiems kapams. 2007 m. iškastas įmovinis ietigalis buvo išjudintas iš vietos, jis rastas tarp kapo 6 ir kapo 8. Didesnė tikimybė, kad jis priklausė kape 8 palaidotam vyrui, o ne kapui 6, kur buvo palaidotas 5–10 metų amžiaus vaikas.

Visi radiniai, įskaitant ir rastus ankstesnių šio kapinyno tyrinėjimų metu, buvo naudojami ilgą laikotarpį, išskyrus vieną profiliuotą ietigalį – V–VII a. Jį atsitiktinai rado ir ŠAM 1961 m. padovanojo Vaisių gatvės gyventojas. Pagal kape 8 palaidoto mirusiojo kaulų radioaktyvios anglies tyrimų rezultatus, kapas datuojamas II–IV a. Taigi kapinyną reikėtų datuoti II–VII a. ribose. Šiaulių kapinynas užima nedidelę 0,32 ha teritoriją, vargu, ar

čia buvo laidojama ilgą laiką. Greičiausiai kapinyne laidota senojo–viduriniojo geležies amžiaus sandūroje, IV–V a. Datavimo patikslinimui dar reikėtų papildomų duomenų.

Eilėmis sulaidoti mirusieji liudija čia buvus plokštinį kapinyną, o ne pilkapius. Šis laidojimo paminklas yra vienas ankstyviausių griautinių plokštinių kapinynų, kurie Šiaurės Lietuvai buvo būdingi iki pat krikščionybės įvedimo, o ir po to laidojimo forma nesikeitė.

Radiniai ir negatyvai saugomi ŠAM Archeologijos skyriuje.

Šiauliai cemetery

In 2008 the excavations were continued on the grounds of Šiauliai cemetery (the city of Šiauliai) at the site of the house at Vaisių St. 16A, which is under reconstruction (Fig. 1). 184.5 m^2 was excavated and four disturbed male burials, nos. 7–10, were found. The bones emerged at a depth of 85–95 cm, the burials were oriented to the NW, arranged in rows, and the individuals were supine. All of the burials were concentrated in the courtyard of the house at Vaisių St. 16A, to the SW of the building.

The individuals were buried with grave goods. Burial 7 had a socketed axe, burial 8 a bronze flat bracelet with flaring terminals and a rectangular-section shank (Fig. 2), and burial 10 a socketed spearhead with a narrow leaf-shaped blade and a tanged iron knife. The mixed soil above burial 9 contained an iron crook-shaped pin, which could have belonged to this or a neighbouring burial.

All the finds, including those found during earlier excavations in this cemetery, were used for a long period, except one 5th–7th-century spearhead with pronounced shoulders. On the basis of the result of radiocarbon tests on the bones from the individual in burial 8, the burial dates to the 2nd–4th centuries. Thus, the cemetery should be dated to the 2nd–7th centuries. Šiauliai cemetery occupied a small area of 0.32 ha and it is doubtful whether it was used over a long period. The cemetery was probably used at the turn of the Middle Iron Age, i.e. the 4th–5th centuries.

This burial site is one of the earliest flat inhumation cemeteries, which were characteristic of North Lithuania up until the introduction of Christianity and after it the burial form did not change.

Olegas Ševeliovas,
Ugnius Budvydas

Viešvilės kapinynas III

TIM toliau tęsė Viešvilės kapinyno III (Jurbarko r., Viešvilės sen.) archeologinius tyrimus. Jų tikslas – ištirti dirvožemio erozijos ardomą laidojimo paminklą. Kapinynas aptiktas 2004 m. ir su pertraukomis tyrinėjamas trejus metus (žr. *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 100–105; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 144–145).

Archeologiniai tyrimai vyko kapinyno Š dalyje. Ištirtas 70 m^2 dydžio plotas (perkasos 4 ir 5). Perkasos jungtos prie ankstesniais metais ištirtų plotų. Kasinėjimų metu aptikta 16 griautinių (23–33, 35–39) bei 2 degintiniai kapai (40 bei spėjamas kapas 34). Vienintelis neabejotinas degintinis kapas 40 aptiktas įsiterpęs tarp griautinių kapų. Degėsinga duobė su mirusiojo degintiniais kaulais fiksuota negiliai, 35 cm gylyje. Kaulai buvo suberti į 37x36 cm dydžio apskritą duobutę. Pjūvyje ji netaisyklingos pusapvalės formos. Kape surinkta 875 g degintinių kaulų, tarp kurių ras-

tas apsilydęs stiklo (?) karolis. Viršutinė kapo dalis greičiausiai buvo sunaikinta arimo.

Sprendžiant iš duobių dydžio bei įkapių struktūros, visuose griautiniuose kapuose buvo palaidoti vaikai, kurie guldyti aukštielninki, ištiesti. Kapų duobės aptiktos negiliai – 25–50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, jos nedidelės – 36x93–75x136 cm dydžio. Tik 6 vaikų kapų (27, 30–32, 35, 39) duobės buvo didesnės nei 1 m. Jos netaisyklingo ovalo formos, užpildytos pilku maišytu smėliu. Vienintelis vaiko kapo 30 duobės kontūras netaisyklingo apskritimo formos, 87x127 cm dydžio. Tyrimo metu kapuose karstų liekanų neužfiksuota. Degėsių pastebėta vaikų kapuose 31 ir 32. Jie pasklidę po visą kapą įvairiame gylyje (31) arba atsidengė duobės dugne (32). Pavienių degintinių kaulų aptikta kapuose 23 ir 24, kurie pateko iš suardytų degintinių kapų. Sprendžiant iš įkapių padėties, mirusieji laidoti PV (25, 26), PR (28, 30, 35, 36) ir ŠV (31, 33, 39) kryptimis. Pastebima tendencija mirusiuosius laidoti galvomis į Š ir P. Pastaroji kryptis buvo užfiksuota ir ankstesnių tyrimų metu.

Mirusieji laidoti su negausiomis įkapėmis, tik *kapas 30* buvo neįprastai turtingas. Jo PR dalyje rasti 2 moliniai puodeliai, šalia gulėjo trečiojo smulkūs fragmentai. Į ŠV nuo minėtų puodelių rasta segė, ažūrinis trikampio formos kabutis. Mirusysis buvo palaidotas su 2 įvijinėmis apyrankėmis bei trijų stiklinių karolių apvara.

Kituose vaikų kapuose aptikta įvairių papuošalų. Tačiau jų sudėtis neleidžia spręsti apie mirusiojo lytį. Tarp įkapių dominuoja nedideli lipdyti puodeliai, kurių aptikta visuose vaikų kapuose (išskyrus spėjamus kapus). Dažniausiai tai būdavo vienintelė mirusiojo įkapė, randama šalia kurio nors duobės krašto (šalia mirusiojo galvos ar kojų). Tik kapuose 26, 31 ir 33 moliniai puodeliai aptikti beveik ties duobės viduriu. Devyniuose kapuose (23, 25, 28, 30, 31, 35, 36, 38, 39) vaikai buvo palaidoti su kaklo, krūtinės bei rankų papuošalais. Deja, dėl esamos grunto struktūros visi papuošalai rasti prastos būklės. Dalis jų sutrupėjo tiesiog tyrimo metu. Kapuose 23, 31, 35, 36, 38 ir 39 mirusiųjų kaklus puošė antkaklės su tordiruotais arba lygiais lankeliais ir užriestais galais. Šalia kai kurių antkaklių (31, 36) gausiai išliko mineralizuoto audinio fragmentų. Mirusiųjų krūtinės puoštos segėmis bei smeigtukais. Kapuose 25 ir 36 rastos dvi pasaginės segės keturkampiais galais. Peteliškės formos segė aptikta kape 30. Pastarosios paviršius puoštas apskritimų ornamentu. Neįprasta ažūrinė segė rasta vaiko kape 35 (1 pav.). Ji ovalo formos, 1,8x3,6 cm dydžio. Ažūrą sudaro rombas su kampuose esančiais spurgeliais. Adatos užkaba lieta. Vienintelis smeigtukas aptiktas kape 28. Jo vienas galas puoštas į vidų atsuktomis sraiginėmis įvijomis. Analogiškų papuošalų rasta tyrinėjant šalimais esančią neįtvirtintą gyvenvietę bei Viešvilės kapinyną I. Rankų papuošalai nepasižymi įvairumu. Kapuose 30, 35, 36 palaidotų vaikų rankas puošė įvijinės apyrankės.

Tyrimo metu žemės paviršiuje gausiai rasta smulkių nuo ugnies apsilydžiusių papuošalų fragmentų. Tarp jų paminėtinas sidabrinės apyrankės fragmentas, puoštas skersiniais grioveliais. Šių radinių liekanos rodo, kad ištirtoje kapinyno dalyje buvo daugiau degintinių kapų. Deja, tuo metu vyravusios mirusiųjų laidojimo tradicijos lėmė, jog dauguma degintinių kapų šiandien yra suardyta – greičiausiai degintiniai kaulai su įkapėmis buvo supilami į negilias kapų duobes. Sprendžiant pagal Viešvilės kapinyno I archeologinių tyrimų me-

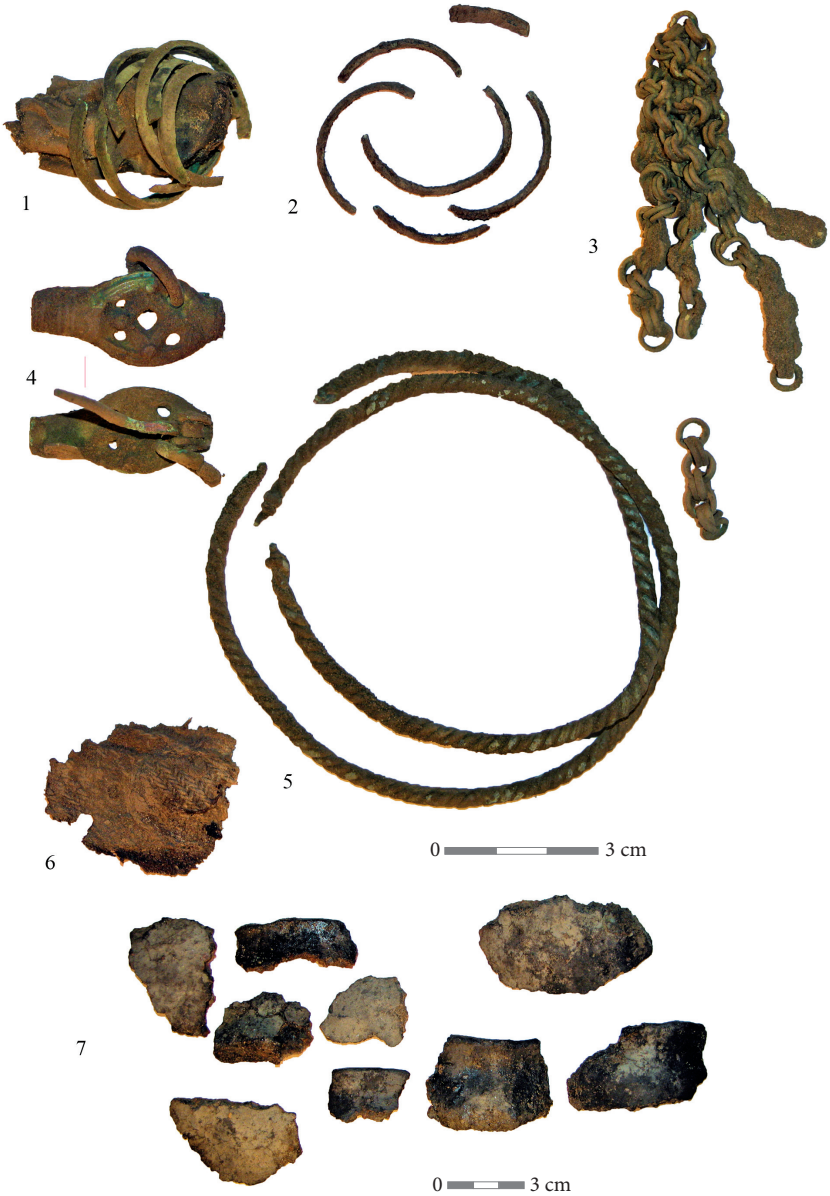

1 pav. Griautinis vaiko kapas 35: 1, 2 – įvijinės apyrankės; 3 – grandelės; 4 – ažūrinė segė; 5 – antkaklė; 6 – mineralizuoto audinio fragmentas; 7 – lipdyto puodelio šukės. U. Budvydo nuotr.

Fig. 1. Child inhumation 35: 1, 2 – coil bracelets; 3 – chains; 4 – an openwork brooch; 5 – a neck-ring; 6 – mineralised cloth fragments; 7 – hand built pottery sherds.

džiagą galima teigti, jog laidojant dažniausiai buvo deginami tik suaugusiųjų mirusiųjų palaikai, todėl stebint per kelis metus Viešvilės kapinyne III sukauptus duomenis susidaro klaidingas įspūdis, jog čia buvo laidojami tik vaikai. Viešvilės kapinyną III pagal įkapes ir atsitiktinius radinius galima datuoti IX–XI a.

Viešvilė cemetery III

TIM continued its investigation in Viešvilė cemetery III (Jurbarkas District) with the excavation of 70 m² (trenches 4 and 5). 16 inhumations (23–33, 35–39) and 2 cremations (40 and suspected burial 34), which date to the 9th–11th centuries, were found (Fig. 1). Further investigation of this cemetery is planned in the future.

Linas Tamulynas

Reketės kapinynas

Reketės kaime (Kretingos r.) esantis proistorinis kapinynas žinomas nuo XX a. 4-ojo dešimtmečio, kai pradėjus kasti žvyrą aptikta įvairių radinių ir žmonių kaulų. Archeologiniai tyrinėjimai kapinyno teritorijoje, į P nuo žvyrduobės vykdyti 1940 m. (vadovas Pranas Baleniūnas), 1942 m. (vadovė Marija Gimbutienė), 1943 m. (vadovas Jonas Puzinas), 1958 m. (vadovė Ona Kuncienė). 1968 m. leidinyje „Lietuvos pajūrio I–VIII a. kapinynai" archeologė O. Kuncienė publikavo dalį informacijos apie šiuos tyrimus, tačiau tie duomenys nepilni. Publikacijoje paskelbti daliniai duomenys apie 52 kapus, tačiau liko neskelbta informacija apie M. Gimbutienės tirtą kapą D. Paskelbta informacija apie P. Baleniūno tirtus 39 kapus, nors jis pats nurodė, kad ištyrė 40 kapų. Apibendrinant kapinyno tyrimus iki 1958 m. galima teigti, kad jų metu ištirti mažiausiai 52 kapai, datuojami IV–VI a. Sprendžiant pagal archyvinius duomenis, tyrimų ataskaitas ir minėtą O. Kuncienės straipsnį, kapinyne laidota nuo III a. iki II tūkst. pradžios.

Pastangos stabdyti žvyro ėmimą iš kapinyno teritorijos buvo nesėkmingos. Nors šis objektas buvo įrašytas į LTSR kultūros paminklų sąrašą (AR496), tai nesutrukdė tolesniam jo naikinimui. XX a. 8-ajame dešimtmetyje žvyrduobė buvo užlyginta ir rekultivuota, o po 1992 m. žvalgomosios ekspedicijos (vadovas Vilnius Morkūnas) spėjant, kad Reketės kapinynas sunaikintas, šis objektas buvo išbrauktas iš saugomų objektų sąrašų.

2004 m. renkant informaciją apie Kretingos rajono archeologinius objektus, iš KM darbuotojo archeologo Juliaus Kanarsko gauta informacija, kad Reketės kapinyno teritorijoje vis dar randama archeologinių radinių. 2006 m. pavasarį apsilankius šiame objekte iš vietos gyventojų gauti keli radiniai. Tai paskatino atnaujinti tyrinėjimus, kurie finansuoti iš KPD lėšų. 2007–2008 m. archeologiniai tyrimai atnaujinti, jie vykdyti į R nuo buvusios žvyrduobės teritorijos. Ištirtas 60,5 m² plotas (6 perkasos), surasti 2 kapai.

Kapas III-1. Kapo duobė ovalo formos, apie 2,2x1 m dydžio, orientuota ŠR–PV kryptimi. Duobės užpildas juodos spalvos – smėlis permaišytas su juodu dirvožemiu ir degėsiais. Kapo duobės dugnas lygus, jis pasiektas 30 cm gylyje nuo duobės kontūro išskyrimo viršaus. Mirusiojo griaučių fragmentai aptikti 20 cm gylyje, ŠV duobės pakraštyje. Tame pačiame duobės pakraštyje, prie jos ŠV sienelės aptikti 5 akmenys. Duobėje aptikta keliolika kaulų fragmentų. Geriau išlikę tik šlaunikaulių,

blauzdikaulių ir kaukolės fragmentai (apatinio žandikaulio dešinė pusė ir kaukolės skliauto fragmentas). Mirusysis, sprendžiant pagal išlikusius griaučių fragmentus, palaidotas aukštielninkas, galva į ŠR. Kape aptikti radiniai: ties blauzdikauliais, apie 80 cm į ŠV nuo PR kapo duobės krašto aptikti 2 diržo apkalų fragmentai, o perkasos Š sienelėje – įmovinis kirvis, datuotinas VIII–IX a. Neatmestina galimybė, kad šis kapas jau buvo atkastas anksčiau, nes jame aptiktas apatinio žandikaulio fragmentas gulėjo nenatūralioje padėtyje – vidine puse į viršų. Kapas pagal jame rastą įmovinį kirvį datuotinas VIII–IX a.

Kapas III-2. Kapo duobė ištęsto ovalo formos, apie 2,8x0,8 m dydžio, orientuota ŠV–PR kryptimi. Duobės užpildas juodos spalvos – smulkus žvyras, permaišytas su juodu dirvožemiu ir degėsiais. Kapo duobės dugnas lygus, jis pasiektas 20 cm gylyje nuo duobės kontūro išskyrimo viršaus. Mirusiojo griaučių fragmentų neaptikta. Kape aptikti radiniai: apie 1–1,1 m nuo duobės ŠV galo aptiktas peiliukas smaigaliu į V, apie 1,45 m nuo ŠV galo – įvijinis žiedas, apie 1,6 m nuo ŠV galo – dar 2 įvijiniai žiedai. Pagal peilio padėtį galima spėti, kad mirusysis buvęs palaidotas galva į PR. Kapas datuotinas I tūkst. antrąja puse.

Be ištirtų kapų, 2007–2008 m. Reketės kapinyno teritorijoje, į R nuo buvusio karjero surinkta per 30 atsitiktinių radinių, datuojamų I tūkst. viduriu – antrąja puse: įmovinių kirvių, įmovinių ietigalių fragmentų, antkaklė su rakto skylutės formos užkaba, skardinės išgaubtos apyrankės fragmentas.

Ateityje būtina pratęsti archeologinius tyrinėjimus Reketės kapinyne – atlikti žvalgomuosius tyrimus buvusios žvyrduobės P ir V pakraščiuose.

Reketė cemetery

Reketė cemetery was discovered in the 1930s. During investigations conducted at this site in 1940, 1942, and 1958, more than 52 burials were excavated. The precise number is unknown due to the imprecise data in the surviving archive material.

During the field evaluation conduct during 2007–2008, 60.5 m^2 (6 trenches) were excavated and 2 burials dating to the second half of the 1st millennium were found.

Vykintas Vaitkevičius

Bajorų kapinynas

2008 m. pagal KPD programą KU ir KšM tęsė Bajorų kapinyno ir aukojimo vietos (Elektrėnų sav., Kietaviškių sen.) tyrinėjimus (žr. *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 146–153; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 192–198). 2x5 m dydžio plotais ištirtas 63,7 m^2 – 2 plotai kapinyne (kalvelės viršuje) ir 4 aukojimo vietoje (kalvelės Š šlaite ir papėdėje) (1 pav.). Tyrimų metu aptikti radiniai perduoti į KšM.

Tyrinėjimų metu iš kiekvieno ploto 1x1 m dydžio kvadrato buvo paimta po du juodžemio (kapinyno horizontas) ir vieną įžemio pavyzdžių maišelius GGI specialistų geocheminiams tyrimams. Taikant šią metodiką, suderintą su dr. M. Stančikaite, bus siekiama gauti kuo objektyvesnes išvadas apie juodžemio sudėtį, kurios būtų patikimos ir planigrafine (tolygiai apimtų visą tiriamą paminklo teritorijos dalį), ir stratigrafine prasme (leistų lyginti dirvos sudėties kaitą toje pačioje vietoje įvairiame gylyje).

Plotas 13 (kapinyno vietoje). Po tankia velėna plote slūgsojo juodžemis su stambaus

žvyro priemaiša. Šiame sluoksnyje dauguma radinių slūgsojo ploto R pusėje. Baigiantis juodžemiui, H_{abs} 100,71 m gylyje, ėmė ryškėti kapo 3, kurio dalis plote 1 buvo ištirta dar 2006 m., duobė. Visa kapo duobė buvo apie 55x90 cm dydžio, netaisyklingos formos, Š pusėje nežymiai išplatėjusi į R ir V. Duobės užpildas – juodžemis su priemolio priemaišomis. Iš viso duobėje surinkta 60 g degintinių kaulų (tarp jų ir ne žmogaus – plote 1, rastas priedinis riešo kauliukas (galbūt mėsėdžio)), 100 keramikos fragmentų (280 g), 22 individualūs radiniai, tarp kurių diržo apkalas, žalvarinis pincetas, segės liežuvėlis.

Baigiant ploto 13 tyrimus įžemyje, pirmą kartą Bajorų kapinyne surasta išsišakojusi į dvi dalis net 23 cm ilgio stambi medžio šaknis. Ji buvo žemutinėje dalyje.

Plotas 14 (kapinyno vietoje). Dauguma radinių slūgsojo juodžemio sluoksnyje, ploto R pusėje, o jam virstant nedideliais lopinėliais įžemio–stambaus žvyro–pagilėjimuose, individualių radinių ir keramikos fragmentų rasta vos keliose ploto vietose, tačiau tarp jų ir sveikas, tik truputį apsilydęs raktas apskrita galvute (2 pav.). H_{abs} 100,93–100,76 m gylyje rasta net 13 geležinių, vidutiniškai 1 cm ilgio kniedžių su tarpinėmis – keturkampėmis plokštelėmis, – prigludusiomis prie vienos iš dirbinio galvučių.

Ploto P kryptimi tolydžio gausėjo su neįtvirtinta gyvenviete siejamos lipdytos keramikos grublėtu paviršiumi – plote 14, lyginant su plotu 13, rastos nebe 4, o jau 16 tokių šukių. Gali būti, jog su šiais radiniais sietini ir du stambūs individualūs akmens radiniai, kokie iki šiol nebuvo būdingi kapinyno radinių kompleksui. Tai galąstuvas ir akmuo su apšlifuotomis plokštumomis. Dar didesnę mįslę užminė pusė akmeninio kirvelio, sutrūkusio

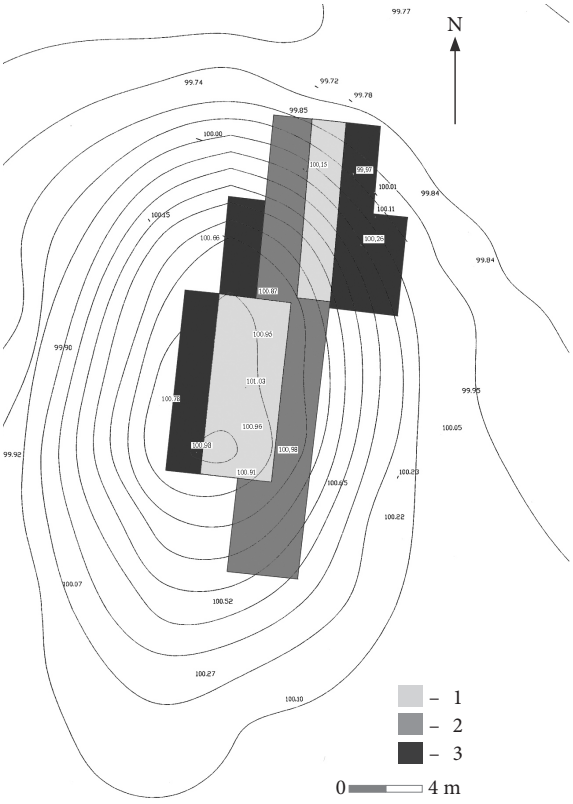

1 pav. Bajorų kapinyno planas: 1 – 2006 m. tyrimai; 2 – 2007 m. tyrimai; 3 – 2008 m. tyrimai. R. Mockaus ir V. Vaitkevičiaus brėž.

Fig. 1. Plan of Bajorai cemetery: 1 – 2006 excavations; 2 – 2007 excavations; 3 – 2008 excavations.

per skylę kotui, kuris buvo rastas H_{abs} 100,74 m gylyje, juodžemį keičiant žvyrui.

Plotas 15 (tarp kapinyno ir aukojimo vietos). Po velėna slūgsojo juodžemis, kurį PV pusėje nuo įžemio dar skyrė kelių centimetrų storio smėlio tarpsluoksnis. Įžemio paviršiuje buvusius seklius pagilėjimus užpildė ne juodžemis, kaip plotuose kalvelės viršuje (kapinyno vietoje), o juodo suplauto smėlio su suodžiais ir degėsiais sluoksnelis. Tolyn Š kryptimi jis virto ištisiniu sluoksniu be pertrūkių.

2 pav. Žalvarinis apsilydęs raktas in situ.
V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 2. A bronze partially melted key in situ.

3 pav. Plačiaašmenis kirvis vertikalioje padėtyje.
V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 3. A broad axe in a vertical position.

Aptiktas geležinio apkalėlio fragmentas, kuris jungiasi su dar 2006 m. plote 1, H_{abs} 100,67 m gylyje, kapu 2 pavadintoje duobėje rasta apkalo dalimi. Paminėtinas ir plačiaašmenis pentinis kirvis, rastas jauriniame dirvožemyje. Jis sietinas su toliau į Š ir ŠR plytinčia aukojimo vieta ir yra pirmas kirvis, rastas vertikalioje padėtyje, įkirstas į žemę (3 pav.).

Plotas 16 (aukojimo vietoje). Visą plotą, išskyrus PV kampą, apėmė drėgnas durpių sluoksnis, storėjantis Š kryptimi. Giliau slūgsojo glitaus juodo smėlio storymė, kuri storėdama Š kryptimi ties ploto Š siena pasiekė net 31 cm storį. Šiame smėlyje buvo rasta titnago nuoskala ir keli degintinių kaulų fragmentai. Visą ploto Š pusę sėmė vanduo, plūstantis iš korėto durpių sluoksnio. H_{abs} 99,80–99,77 m gylyje ašmenimis nukreiptas į Š gulėjo korodaveęs kirvis per skylę kotui numušta pentimi. H_{abs} 99,72–99,68 m gylyje, už 72 cm į Š nuo kirvio ašmenų rasta vertikaliai stovinti puikios būklės (matyt, perdegusi) geležinė segė

4 pav. Geležinė pasaginė segė cilindriniais galais.
V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 4. An iron penannular brooch with rolled terminals.

0 3 cm

cilindriniais galais (4 pav.). Jos liežuvėlis buvo atlenktas į priešingą pusę, negu nukreiptas vienas sveikas išlikęs jos lankelio galas. Už 4,5 cm į Š nuo segės lankelio gulėjo antroji atlaužta segės galvutė. H_{abs} 99,64 m gylyje, už 44 cm į Š nuo segės, gulėjo korodavusi kalavijo buoželės dalis. Šis dirbinys akivaizdžiai sietinas su 2006 m. plote 6 rasta radinių koncentracija: strėlės antgaliu, plačiaašmeniu kirviu ir kita buoželės dalimi. Nuo pastarosios plote 16 rastą trūkstamą buoželės dalį skyrė vos 35 cm (tiksliai R–V kryptimi). H_{abs} 99,56–99,54 m gylyje, juodame smėlyje, už 1,55 m į Š nuo buoželės dalies, surastas labai korodavęs plačiaašmenis kirvis, ašmenimis nukreiptas į ŠR. Visi išvardyti radiniai iš tyrimų vietos buvo skubiai išvežti į GRC.

Plotas 17 (tarp kapinyno ir aukojimo vietos). Šiame tyrimų plote po velėna didžiąją ploto dalį užėmė jaurinio dirvožemio ruožas ir durpės. Plote rasti trys individualūs radiniai, tarp kurių svarbiausias – H_{abs} 99,91–99,90 m gylyje gulėjęs plačiaašmenis kirvis.

Plotas 18 (tarp kapinyno ir aukojimo vietos). Po velėna slūgsojo juodžemis, kuris nežymiai storėjo Š ir kur kas pastebimiau – V kryptimi. Visame plote įžemis buvo priemolis. Dauguma radinių koncentravosi ploto P dalyje. Bendras ploto vaizdas patvirtino ankstesniais tyrimų metais susidariusį įspūdį, jog ne tik Š, bet ir visomis kitomis kryptimis nuo tyrimų plotų 1–4 kaulų, keramikos ir individualių radinių mažėja. Nors kapinynas neturi tikslių, kokiu nors būdu pažymėtų ar išreikštų ribų, tačiau nepereina į kalvelės šlaitų vidurinę dalį ar juo labiau papėdę (nors apie pastarąją kol kas galima spręsti tik iš Š dalies tyrimų).

2008 m. tyrinėjimai apėmė kapinyno kalvos V, Š ir ŠR dalis, kur radinių buvo santyki-

5 pav. Žiestos keramikos pavyzdžiai: ornamentuoti pakraštėliai iš ploto 13. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 5. Examples of wheel thrown pottery: decorated rims from area 13.

6 pav. Žiestos keramikos pavyzdžiai: ornamentuotos sienelės iš ploto 13. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 6. Examples of wheel thrown pottery: decorated walls from area 13.

7 pav. Skustuvai. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 7. Razors.

8 pav. Apsilydęs kabutis kryželis. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 8. A partially melted cross pendant

nai mažiau. Degintinių kapų horizontas – juodžemio sluoksnis su kaulais, keramikos ir metaliniais radiniais – tolstant nuo kalvelės centrinės dalies tolydžio plonėjo. Buvo pabaigtas tirti dar 2006 m. aptiktas kapas 3. Naujų radinių koncentracijų, laikytinų individualiais kapais, neaptikta.

Paminėtina, jog visuose plotuose, išskyrus plotą 17, rasti 192 titnago radiniai, datuojami mezolito–neolito laikotarpiu (šių radinių analizę atliko Augustina Kurilienė). Visi šie radiniai padengti patina, išskyrus šlapioje terpėje plote 16 rastąją nuoskalą, o mažiausiai 30 iš jų – dar ir perdegę ugnyje. Titnagų gausėja, kaip ir ankstesniais tyrinėjimų metais, kalvelės P ir PV kryptimi: plote 13 surasti 69, plote 14 – 89, plote 15 – 19, plote 16 – 1, plote 18 – 7, kontrolinėje juostoje 13/14 – 7, kontrolinėje juostoje 15/19 – 1 radinys. Dirbinių tarp visų šių minėtų radinių nėra daug, tik 14 skelčių ir 1 rėžtukas.

Akmeninio kirvelio su skyle kotui fragmentas būdingas vėlyvajam neolitui – bronzos amžiui, tačiau iki šiol apie minėtą laikotarpį Bajorų archeologinėje vietoje nieko nebuvo žinoma. Neatmestina, jog kirvelio radimvietė XIV–XV a. kapinyno teritorijoje yra antrinė ir sietina su simbolinėmis tokios rūšies kirvelių reikšmėmis. Šį atsargų spėjimą paremia faktas, jog Barinės kapinyne (Panevėžio r.), degintiniame kape 23 taip pat buvo rastas akmeninio kirvelio su skyle kotui fragmentas – kartu su apskrita lieta sege, skustuvu, svoreliu, žiestos keramikos fragmentais (1981 m. A. Striaukaitės-Petrulienės tyrinėjimai).

Surasta 30 lipdytos keramikos grublėtu paviršiumi fragmentų (tačiau tik 7 didesni nei 2x2 cm fragmentai) ir šių radinių taip pat daugėja kalvelės P ir PV kryptimis. Lipdyta keramika, kuriai į kompleksą galbūt priskirtinas ir stambus galąstuvas bei apšlifuotas akmuo, siejama su I tūkst. vidurio – antrosios pusės neįtvirtintos gyvenvietės laikotarpiu.

Datavus plote 13, įžemyje, rastą medžio šaknį 550–650 AD (Vs-1826), atsirado galimybė tiksliau nustatyti bent vieną laikotarpį, kai Bajorų kalvelė buvo apaugusi medžiais, taigi ir sausa. V a. antroji pusė – VI a. vidurys pagrįstai gali būti laikomas Bajorų neįtvirtintos gyvenvietės su grublėtąja keramika laikotarpiu. Pažymėtina, jog beveik identišką datą pateikė ir medienos pavyzdys iš apsemiamos, 2007 m. tirto ploto 10, dalies – 550–670 AD (Vs-1784).

2008 m. iš viso surasti 508 lipdytos ir žiestos keramikos fragmentai (bendro 1,375 kg svorio; lipdytos keramikos – 20 šukių (324 g)) (5–6 pav.). Toliau gausėjo keramikos šukių su reljefiniu svastikos ženklu kolekcija (rasti 2 fragmentai, taigi bendras skaičius pasiekė 13). Atrodo, kad svastikos šio tipo ženkle sukasi abiem kryptim. Be to, vienas iš 2008 m. rastų keramikos fragmentų neleidžia atmesti galimybės, jog be svastikos, puodai buvo ženkli-

nami dar vienu, kol kas nenustatytos rūšies reljefiniu ženklu.

Individualių radinių sąrašą sudaro 285 pozicijos: 203 iš žalvario, 70 – geležies, 5 – sidabro (su spėjamais), 4 – alavo (su spėjamais), 3 – akmens (7–8 pav.).

Be abejonės, dėmesį atkreipia 2 apsilydę žalvariniai kabučiai-kryželiai. Iš viso tokių kryželių Bajoruose rasta jau trys, visi jie priklauso XIV a. pabaigos – XV a. I pusės laikotarpiui, III kryželių kabučių tipui pagal dr. E. Svetiką. Ne mažiau reikšmingi ir du sukapoto sidabrinio žiedo lankelio fragmentai, kurių Bajoruose iš viso rasta jau penki.

Degintinių žmonių ir gyvūnų kaulų 2008 m. buvo surinkta 517 g (taigi iš viso per 2006–2008 m. – 9,335 kg). Kaulai, anot jų tyrinėtojų prof. R. Jankausko ir L. Kurilos, mažai informatyvūs: labai smulkūs ir apsitrynę, tarytum patyrę fizinį poveikį.

Aukojimo vietos tyrimams reikia daug sąnaudų – plotuose 15 ir 17 rasta vos po vieną su aukojimo vieta susijusį radinį – plačiaašmenį kirvį. Tačiau svarbiausia, jie neleidžia abejoti, jog aukojimo vieta gali turėti tolesnį tęsinį ŠR, R ir PR kryptimis.

Paaukoti dirbiniai, kurių 2006–2008 m. plotuose 6, 10, 15–17 iš viso jau surasta 19 (9 pačiaašmeniai kirviai, 4 strėlių antgaliai, 3 ietigaliai, 3 vieno kalavijo dalys, 1 žalvarinė pasaginė segė ir dar 2 vienos geležinės pasaginės segės dalys, tarpusavyje dažniausiai sudaro koncentracijas, kurias vieną nuo kitos skiria vieno – kelių metrų atstumai.

Tačiau svarbus ir aktualus išlieka tikslesnio aukojimo vietos datavimo klausimas, nes C_{14} tyrimai (datuoti iš viso 5 medienos pavyzdžiai iš plotų 5, 6, 10 ir kontrolinės juostos 6/10) dabar apima laikotarpį nuo 170 BC – 60 AD (Vs-1783) iki 1110–1290 AD (Vs-1655).

Bajorai cemetery

In 2008 KU and KšM continued the excavation of Bajorai cemetery and sacrificial site (Elektrėnai Municipality) (Fig. 1). It was conducted in the cemetery hill's W, N, and NE parts, where the number of finds was relatively smaller. The cremation burial horizon, a layer of humus with bones, pottery (Figs. 5–6), and metal finds (Figs. 2–3, 7–8), thins out the further one goes from the centre of the hill. The excavation of burial 3, which was discovered in 2006, was completed. No new concentrations of finds, which should be considered individual burials, were discovered. In all, 6 trenches (a total area of 63.7 m^2) were excavated. The cemetery's dating did not change: late 14th – first half of the 15th century.

192 flint finds dating to the Mesolithic – Neolithic were discovered. The hand built pottery with rough surfaces (30 pieces) is connected with the 1st-millennium unfortified settlement. On the basis of the dating of tree roots found in the sterile soil in area 13, AD 550–650 (Vs-1826) can justifiably be considered the period when the settlement was used.

488 wheel thrown pottery sherds and 285 individual bronze, iron, silver, tin, and lithic finds were discovered. 517 g of cremated human and animal bones (a total of 9.335 kg during 2006–2008) were collected.

At the sacrificial site, which lies in a bog at the N foot of the cemetery's hill, a total of 19 artefacts were found during 2006–2008: nine broad axes, four arrowheads, three spearheads, three pieces of one sword, one bronze penannular brooch, and two pieces of one iron penannular brooch (Fig. 4). These artefacts generally form small concentrations, which are separated from one another by several metres.

The precise dating of the sacrificial site remains open. Five wood samples, which were dated using the C_{14} method, encompass the period from 170 BC – AD 60 (Vs-1783) to AD 1110–1290 (Vs-1655). On the basis of typology, the artefacts belong to a long period lasting several centuries in the early 2nd millennium.

Ernestas Vasiliauskas

Kurmaičių (Linksmėnų) kapinynas

Kurmaičių (Linksmėnų) VI–XI a. kapinynas (A1903) yra Joniškio r., Kepalių sen., beveik sunykusio Linksmėnų kaimo vietoje, į Š ir ŠV nuo Kurmaičių kaimo kapinaičių, Ašvinės upelio slėnyje, kairiajame numelioruoto upelio krante, abiejose kelio Kepaliai–Gasčiūnai pusėse. 2002, 2003 ir 2005 m. lokalizuotas pilkapynas bei senkapis (A1904) yra dešiniajame Ašvinės upelio krante, prie Mielaičių tvenkinio.

Kapinynas archeologų ne kartą žvalgytas ir tyrinėtas (*ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 279; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 290–291; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 295–297; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 124–127).

Žvalgymų 2008 m. metu ŠAM surinkta VI–XII a. metalinių dirbinių, kurie papildė informaciją apie Kurmaičių (Linksmėnų) kapinyną.

1 pav. Žalvarinis pentinas. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 1. A bronze spur.

Rasti 27 VI–XII a. archeologiniai radiniai: siaura stačiakampio formos apgalvio plokštelė, 4 stačiakampio formos apgalvio plokštelės, „T“ formos skiriamoji plokštelė, antkaklės storėjančiais galais pusė, 2 žalvariniai karoliukai, smeigtuko adata (?) arba antkaklės ištiesinto lankelio dalis, smeigtuko kryžine galvute adatos dalis ir galvutė, smeigtuko trikampe galvute dalis, pelėdinės segės kojelė (kita dalis saugoma JIKM), 2 grandinėle sukabinti klevo formos pakabučiai, buvę prikabinti prie smeigtuko, žalvarinis kutas, 2 kriaušės formos žvangučiai, deformuota įvijinė apyrankė ir jos fragmentas, peilio makštų apkaustų fragmentas, geležinis ietigalis karklo lapo plunksna, ietigalis lauro lapo plunksna, žalvarinis pentinas.

Toks pentinas išgaubtu lankeliu Žiemgaloje aptiktas pirmą kartą. Lankelis ties spygliu dekoruotas susikertančiomis linijomis (1 pav.). Spyglys – keturkampio pjūvio, 7 mm ilgio, 5,5x6,5 mm skersmens. Galuose yra ovalios skylės (5x6 mm) dirželiui prikabinti. Palei skyles link vidurio eina du 1,5–2,2 mm pločio voleliai. Lankelio plotis – 1,6 cm, storis – 3,5–8 mm. Pentino dydžiai – 6,1x8,5 cm. Jis rastas kapinyno IX–X a. datuojamoje dalyje.

Pirmą kartą Kurmaičių (Linksmėnų) kapinyne aptikti žalvariniai karoliukai. Tokie radiniai apskritai reti Žiemgalos archeologinėje medžiagoje. Panašūs buvo rasti Pavirvytės (Gudų) kapinyno XI a. kapuose 123, 143 (Vaškevičiūtė I., Cholodinskienė A., *Pavirvytės kapinynas (X–XIII amžiai)*, V., 2008, p. 121, 127, 187, 193, pav. 57, 69, 86), Kalnelio piliakalnio II papėdės gyvenvietėje (*ATL 2007 metais*, V., 2008, pav. 16).

Žvalgytas plotas dešinėje kelio Kepaliai–Gasčiūnai pusėje. Čia jau buvo užsėta žieminiais rapsais. Siaurame plote tarp 2005 m. kas-

tų perkasų ir kelio (arčiau pastarojo) rasti 3 X–XI a. žalvariniai radiniai: kryžinio smeigtuko išplotomis plokštelėmis dalis, lankinės laiptelinės segės viršutinė dalis, vaikiška įvijinė apyrankė. Radiniai chronologiškai artimi rastiems 2005 m. tyrinėjimų metu. Negausus radinių skaičius bei 2005 m. tyrinėjimų rezultatai (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 126) leidžia teigti, kad ši kapinyno dalis yra beveik nesuardyta. Plote tarp kairiojo Ašvinės kranto, naujųjų Kurmaičių kapinių bei VI–VIII a. kapinyno (į P) dalies sunaikintų žvyrduobių aptikta tik XX a. šiukšlių iš kapinių, archeologiškai vertingų radinių nerasta.

Radiniai perduoti saugoti ŠAM (GEK Nr. 119148–119155, 119247–119249, 120240–120254/ A-L 22:61–86), o pelėdinės segės kojelė ten, kur ir likusi segė – JIKM.

Kurmaičiai (Linksmėnai) cemetery

During field surveys in 2008, ŠAM collected 6th–12th-century metal artefacts, which augment the information about Kurmaičiai (Linksmėnai) cemetery (Joniškis District). 27 finds were discovered. A 10th-century bronze spur with a convex heel band (Fig. 1) should be mentioned among the more interesting finds. This is the first time such an artefact has been discovered in Semigallia.

Ilona Vaškevičiūtė,
Bronius Dakanis

Ustukių laidojimo vieta

Pasvalio rajono savivaldybės paminklotvarkininkė Virginija Varanauskienė 2006 m. rugpjūčio 16 d. pranešė, kad Ustukių kaimo kapinaitėse (Pasvalio r.) kasant kapui duobę, apie 80–90 cm gylyje rasta archeologinių radinių: apyrankė, kirvukas, peilis (1 pav.). 2008 m. Ustukių archeologinėje radimvietėje 4 vietose ištirtos 3 perkasos po 10 m² ir 3 m² šurfas (iš viso 33 m²). Mūšos kairiojoje pakrantėje, kalvelėje aptikta akmens–bronzos amžių gyvenvietė ir laidojimo vieta.

Senose kapinaitėse bei praplėstoje naujų kapinių dalyje kastoje perkasoje ir šurfe rasta titnago dirbinių – grandukas smailėjančia viršūne, 2 nuoskalos – trikampio ir trapecijos formos, glūdinto kirvelio 3 fragmentai (pastarasis radinys datuojamas vėlyvuoju neolitu – bronzos amžiaus pradžia), 2 skaldytiniai bei skeltė. Aptiktos dvi virvelinės keramikos laikotarpio lipdytinės keramikos šamotinės šu-

1 pav. Atsitiktiniai radiniai: apyrankė, peilis, kirvis. B. Dakanio nuotr.

Fig. 1. Chance finds: a bracelet, a knife and an axe.

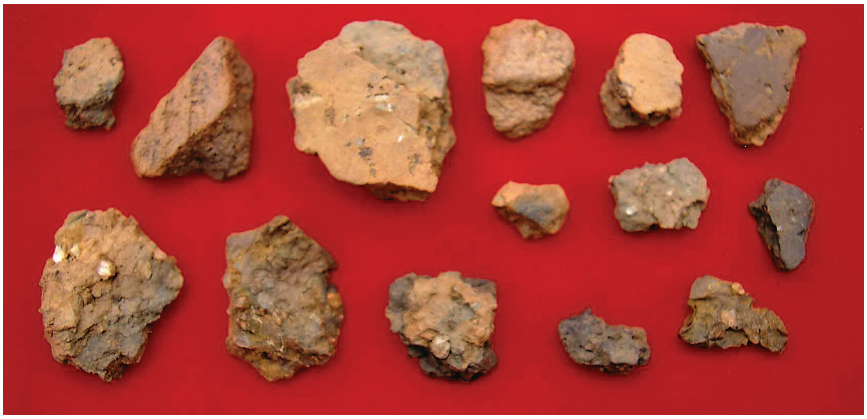

2 pav. Keramika. B. Dakanio nuotr.
Fig. 2. Pottery. 0 3 cm

3 pav. Žalvariniai dirbiniai. B. Dakanio nuotr.
Fig. 3. Bronze artefacts. 0 3 cm

kės bei lipdytų lygiu paviršiumi šukių (2 pav.), du akmeninio trintuvo fragmentai. Šioje vietoje buvusi gyvenvietė, kuri, sprendžiant pagal radinius, galėjo būti įkurta dar akmens amžiuje.

Viduriniame geležies amžiuje buvusios akmens–bronzos amžių gyvenvietės vietoje buvo įrengtas kapinynas, nors neatmestina versija, jog čia galėjo būti supiltas vienas didelis ar keli mažesni ankstyvesni senojo geležies amžiaus pilkapiai. To laikotarpio „liudininkai“ – juostinė apyrankė (deformuota), pagaminta iš pusapvalio skersinio pjūvio žalvarinės juostelės, apgalvio skirstiklis su 3 skylutėmis, įvija, grandinėlės fragmentas (3 pav.).

Vėliau, matyt, XVIII a., geležies amžiaus laidojimo vietoje įkurtos kaimo kapinės. Laikotarpį datuoja surastos kalvio darbo vinys. Kapinaitės XIX–XX a. sandūroje aptvertos akmenine tvora ir, be abejo, lygintos (lyginant greičiausiai ir buvo išskleistas didelis čia buvęs romėniškojo laikotarpio pilkapis). Įrengiant senąsias kapines ir laidojant, senieji kapai labai suardyti.

Į R padidintame kapinių plote kapų neaptikta. Jeigu čia ir buvo laidojimo vietos kapų, jie suardyti žemės darbų metu.

Ustukiai burial ground

A total area of 33 m^2 was excavated at four sites at the Ustukiai (Pasvalys District) findspot. A Stone – Bronze Age settlement and Iron Age burial ground (Fig. 1) were discovered on a hill located on the left bank of the Mūša. Flint artefacts and hand built pottery (Fig. 2) dating from the Paleolithic to the Early Iron Age were found at the settlement site. It was established that they were buried in

the settlement's territory in the 5th–6th centuries as bronze artefacts from that time have also been found (Fig. 3). One large or several smaller of the earlier barrows from the Old Iron Age could have been created here. A village cemetery was established at this site in the 18th century.

Aušra Zalepūgienė,
Olegas Fediajevas

Šereitlaukio kapinynas

Šereitlaukio piliakalnis (A512P) (Pagėgių sav.) įrengtas Nemuno dešiniojo kranto aukštutinės terasos aukštumos kyšulyje. 2005 m. V. Šimėno vadovaujamų žvalgomųjų tyrinėjimų piliakalnyje ir jo aplinkoje metu aptiktos 2 naujos archeologinės vertybės. Į Š ir V nuo piliakalnio rasta pirmųjų po Kr. amžių gyvenvietė su lipdyta grublėtąja keramika, molio tinku, gyvulių kaulais, o į ŠV – V–VII a. kapinynas, kuriame aptiktas vienas griautinis ir vienas degintinis palaidojimas (žr. *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 400–404).

2008 m. KPIP vykdė teritorijos į ŠV nuo piliakalnio žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus, kur planuojama įrengti pėsčiųjų taką. 15–20 m ilgio perkasomis ištirta 115 m ilgio ir 1,5 m pločio atkarpa (kartu su išpjovomis – 185 m² plotas) (1 pav.), užfiksuotas nuo keliolikos cm iki 2 m storio kultūrinis sluoksnis. Storiausias – žemiausiai buvusioje perkasoje 1, ploniausias – perkasoje 6. Visa tyrinėjimų teritorija apėmė kalvelės dalį, kurioje koncentravosi archeologiniai radiniai. Aptiktas piliakalnio gyvavimo laikotarpiu egzis-

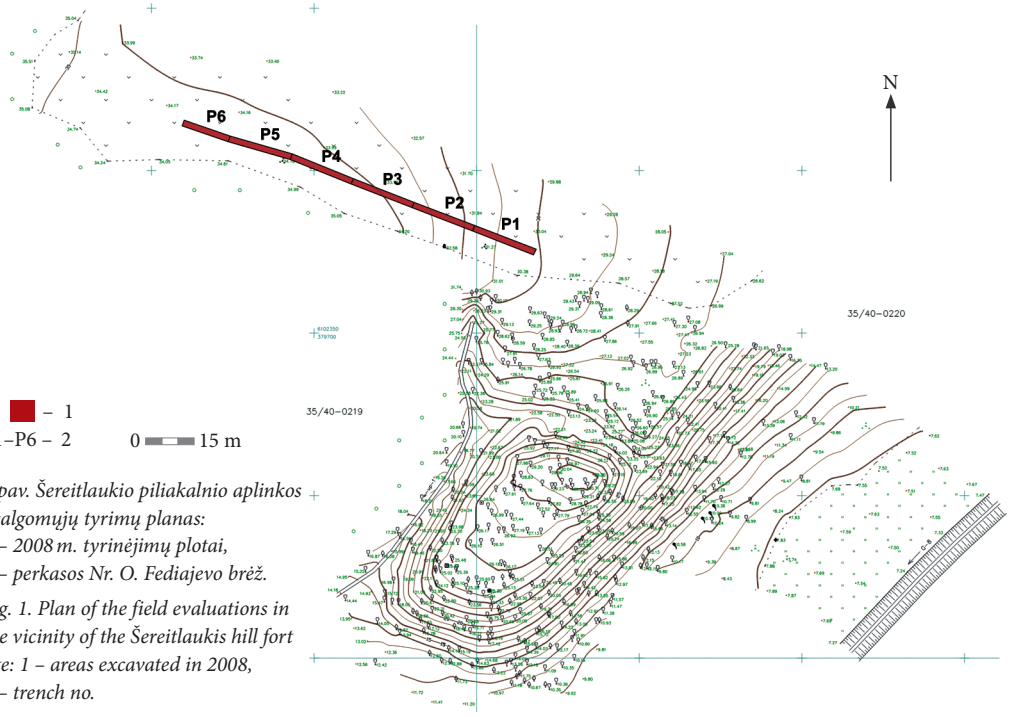

1 pav. Šereitlaukio piliakalnio aplinkos žvalgomųjų tyrimų planas:
1 – 2008 m. tyrinėjimų plotai,
2 – perkasos Nr. O. Fediajevo brėž.

Fig. 1. Plan of the field evaluations in the vicinity of the Šereitlaukis hill fort site: 1 – areas excavated in 2008, 2 – trench no.

2 pav. Kape 3 aptiktos įkapės. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 2. The grave goods discovered in burial 3.

tavusios XII–XIII a. papėdės gyvenvietės palikimas – įvairios formos (apvalios, ovalo, keturkampės, netaisyklingos) ir gylio (vyravo 40–50 cm) ūkinės duobės, keliose iš jų rasta XII–XIII a. apžiestos įvairiai ornamentuotos keramikos, molio tinko, šlako, gargažių, gyvulių kaulų. Prie įdomesnių radinių priskirtinas geležinio peilio pusfabrikatis. Gyvenvietės pėdsakai fiksuoti visose tirtose perkasose, tačiau intensyviausias kultūrinis sluoksnis perkasose 1–3, t. y. arčiau piliakalnio. 2008 m. tyrinėjimų metu nerasta pirmųjų amžių po Kr. gyvenvietės pėdsakų, aptiktų 2005 m., tačiau pasitvirtino išvada apie šalia piliakalnio buvusį V–VII a. kapinyną.

3 pav. Kapas 13. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 3. Burial 13.

Kapas 3 (tęsiama 2005 m. tyrimų numeracija) aptiktas ***perkasoje 1***, 1,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Tai griautinis vyro kapas, kuriame rastas pjautuvas, įmovinis kirvis, 2 įmoviniai ietigaliai, 2 gintariniai karoliai (2 pav.). Kaulų neišlikę, išskyrus nedidelį kaukolės fragmentą. Pagal žymes įžemyje galima buvo spręsti, kad mirusysis palaidotas mediniame karste, P–Š kryptimi, įkapės sudėtos prie viršugalvio. Preparuojant šį kapą šalia jo į R atsidengė gretimo karsto kontūrai, 1,5 m gylyje aptiktos ir moters palaikų liekanos (griautinis *kapas 4*). Mirusioji palaidota ta pačia P–Š kryptimi, mediniame karste (abiejų karstų matmenų nustatyti nepavyko). Kape aptiktas peilis, diržo sagtis, lankinė segė, apyrankė storintais galais, du įvijiniai žiedai, gintarinių karolių ir įvijų vėrinys. Vyro ir moters kape buvę gintariniai karoliukai nesiskyrė, kas dar labiau patvirtino prielaidą apie čia vienu metu palaidotus giminystės ryšiu susietus asmenis.

Perkasose 2 ir 3 kapų nebuvo, ***perkasoje 4*** 1 m gylyje, geltono smėlio įžemyje užfiksuotas tamsaus smėlio buvusio skeleto kontūras – griautinis *kapas 5*. Viršutinė jo dalis nukasta, matėsi tik dubens kaulų ir kojų žymės. Ar laidota karste, nustatyti nepavyko. Dubens kaulų srityje aptikta lankinė segė, prie jos teišliko 2 smulkūs dubenkaulių fragmentai. Tarp buvusių blauzdikaulių aptiktas nedegto pilko molio verpstukas – simbolinė įkapė, leidusi daryti prielaidą, kad kape palaidota moteris. Į kapo duobę ji guldyta priešinga – Š–P kryptimi, nei aukščiau aprašyti.

Daugiausiai kapų aptikta ***perkasoje 5*** – 7 degintiniai ir vienas griautinis. Kitaip, nei griautinių, aptiktų 0,8–1,3 m gylyje, deginti

kaulai laidoti aukščiau – dauguma 40–60 cm, tik vienas kapas – 80 cm gylyje. Laidota ovalo formos pailgose duobėse, orientuotose daugiausiai P–Š, mažiau PV–ŠR kryptimi. Nenustatyta, ar kaulai pilti tiesiai į duobes, ar į medinius karstus, kurių pėdsakai neišliko. *Kape 12* nebuvo įkapių, nors jas galėjo iškasti XII–XIII a. įrengiant ūkinę duobę, kurios kontūrai užfiksuoti šalia kapo. Pagal kituose kapuose aptiktus radinius galima daryti išvadą, kad iš likusių 6 kapų dviejuose palaidotos moterys, keturiuose – vyrai.

Kape 9 aptiktas kaltelis bei įvairių juvelyrinių dirbinių laužas leidžia spėti, kad kapas priklausė juvelyrui. Kaulinių šukų fragmentai bei molinis verpstukas leistų daryti prielaidą, kad čia palaidota moteris. Sąlyginai didesnis degusių kaulų kiekis rodytų, kad kape palaidoti du asmenys, tačiau tai paaiškės atlikus osteologinius tyrimus.

Moters *kape 11* surasta žalvarinė apyrankė trimitiniais galais, dvi lankinės segės, įvijinių žiedų fragmentai, kaulinių šukų liekanos, sagtelės, verpstukas, yla.

Pagrindinis vyrų kapų akcentas – ginklai (6, 7, 8, 10). Visuose keturiuose kapuose aptikta po vieną vienašmenį kalaviją, po vieną (7) arba po du (6, 8, 10) ietigalius, padėtus priešingomis kryptimis (P–Š) nukreiptais smaigaliais, po vieną lankinę segę. Be to, kape 6 aptiktos peilio makštų liekanos, kape 7 – du įvijiniai žiedai, įvijos (vienoje iš jų išlikęs lininės (?) virvelės fragmentas). Kape 10 dar padėtas įtveriamasis peilis, diržo sagtis, sagtelės, pentinai. Kape 14 taip pat turėjo būti palaidotas vyras, nors iš ginklų rastas tik kriauninis peilis. Tai patvirtintų vyrams būdinga įkapė – 2 gintariniai karoliukai. Taip pat kape aptikta papuošalų – įvijinis žiedas bei į tūtelę susukta sidabrinė (?) skardelė. Ar tai atskiras griautinis kapas (šalia dirbinių rasti panašūs į žmogaus kaulus fragmentai), ar įkapės priklausė šalia, 30 cm aukščiau buvusiam degintiniam kapui 11, galima bus pasakyti atlikus osteologinius kaulų tyrimus. Be to, šie tyrimai leis nustatyti, kiek asmenų palaidota kape 10 (čia aptikta tris ar keturiskart daugiau degintų kauliukų nei kituose kapuose).

Vienas įdomiausių kapų buvo ***perkasoje 6*** – čia 80 cm gylyje aptiktas degintinis *kapas 13* su žirgu (3 pav.). Centrinei Lietuvai būdingi kapai su žirgais skalvių gyventoje teritorijoje kol kas nebuvo žinomi, todėl šis radinys itin reikšmingas. Kapas priklausė vyrui, pagal įkapių gausą galima spėti, kad ne eiliniam kariui. Jis palaidotas su vienašmeniu kalaviju, dviem ietigaliais, dviem įtveriamaisiais peiliais. Taip pat rastos 3 lankinės segės, kitų papuošalų fragmentų, 2 pentinai (4 pav.). Žirgo nasruose būta kamanų, jo galvą ir uodegą puošė žalvarinės įvijos. Žirgas gulėjo ant dešiniojo šono, P–Š kryptimi, snukis nukreiptas į sudegintą mirusįjį, priekinės kojos sulenktos. Žirgo liemens kaulai nerasti, be to, apatinės galūnės gulėjo ne horizontalioje, o vertikalioje padėtyje, tarsi sukištos į smėlį, todėl padaryta išvada, kad ši jo skeleto dalis perkasta. Perkasoje 6 aptiktas kapas su žirgu buvo paskutinis iš 2008 m. rastųjų. Toliau į V nuo jo fiksuoti XII–XIII a. gyvenvietės pėdsakai, tačiau šiuo laikotarpiu datuojamas kultūrinis sluoksnis gerokai plonesnis nei arčiau piliakalnio.

Pagal įkapes 2008 m. tyrinėti kapai datuojami taip pat kaip ir 2005 m. aptiktieji, t. y. V–VII a. Iš jų gal tik griautiniai kiek ankstyvesni ir aptikti didesnėje teritorijoje, o degintiniai labiau koncentruojasi ties kalvele, esančia apie 200 m į ŠV nuo piliakalnio. Degintiniuose kapuose užfiksuota įvairi įkapių dėjimo į kapus tvarka: 1. įkapės dėtos į laužą kartu su miru-

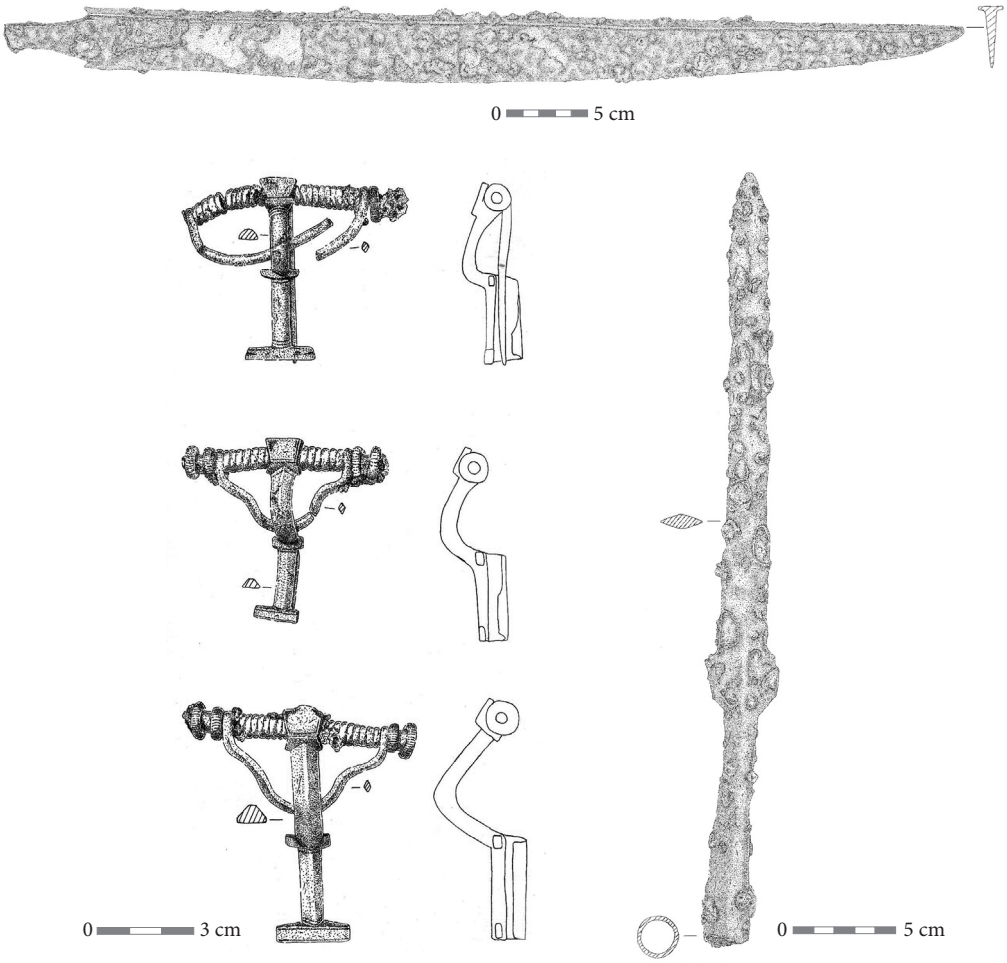

4 pav. Kape 13 aptiktos įkapės. S. Mikšaitės pieš.
Fig. 4. The grave goods discovered in burial 13.

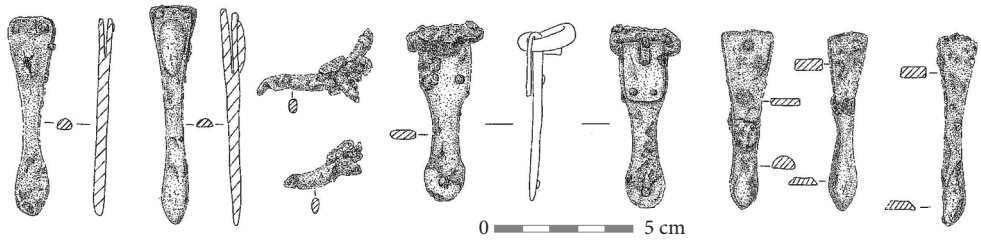

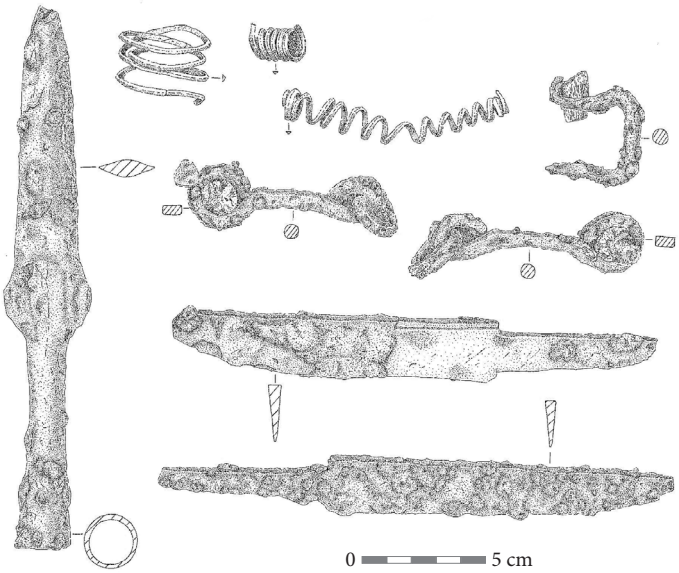

siuoju, po to išimtos ir palaidotos su kaulų likučiais; 2. įkapės dėtos į kapo duobę ant degintų kaulų likučių; 3. kai kurios įkapės prieš dedant į kapą sulaužytos.

Be XII–XIII a. papėdės gyvenvietės ir V–VII a. kapinyno, 2008 m. tyrinėjimų metu visose perkasose užfiksuotas neintensyvus plonas akmens amžiaus kultūrinio sluoksnio horizontas. Aptikti radiniai – gremžtukai, skeltės, nuoskalos, skaldytiniai (iš viso apie 40 radinių) leidžia daryti preliminarią išvadą, jog šioje vietoje buvo mezolito laikotarpio I pusės, t. y. VII tūkst. pr. Kr. datuojama stovyklavietė.

Šereitlaukis cemetery

In 2008 KPIP conducted a field evaluation of the Šereitlaukis hill fort surroundings (Pagėgiai Municipality). 185 m^2 were excavated (Fig. 1) and the remains of a 12th–13th-century foot settlement and a 5th–7th-century cemetery were discovered in it. 4 inhumations and 8 cremations with an abundance of grave goods were found: crossbow brooches, amber beads, and coil rings as well as a sickle, a socketed axe, spearheads, single-edged swords, and knives in the male burials (Fig. 2) and spindle whorls, bone combs, and an awl in the female burials. Cremation 13, in which a rich man was buried with a horse, should be distinguished (Fig. 3). He was buried with a single-edged sword, two spearheads, and two tanged knives. Three crossbow brooches, fragments of other ornaments, and two spurs were also found (Fig. 4). There was a bridle on the horse's muzzle while its head and tail were decorated with bronze coil beads. The horse lay on its right side in a S–N direction, the muzzle pointing towards the cremated individual and the forelegs bent. Horse burials, which are characteristic of Central Lithuania, have so far not been known in the territory inhabited by the Scalvians and therefore this find is especially significant.